

KIRKEGÅRDEN

December 2020

40. årgang

6

klassisk og moderne
indretning på kirkegården

kantsætning og armering
af udearealer...

affaldssortering med bl.a.
BIKAB

G9

LANDSKAB

PARK & BYRUM

TLF: 7023 2999
WWW.G9.DK

INDHOLD

s. 04	En leders erfaring med efteruddannelse i kirkegårdsdrift
s. 10	Blomstrende bede i Odense
s. 14	Nyt fra KrematorieKonsulenten
s. 18	Besøg af Arbejdstilsynet
s. 20	Grandækning ved mobile arbejdspladser
s. 22	Granpyntning på Gjellerup Kirkegård
s. 24	Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og erfaringer fra folkekirken i coronaperioden
s. 28	DSB's Mindelund
s. 32	Flyt mig hen hvor solen skinner
s. 36	Moderne kirkegårdsdrift kræver det store overblik
s. 40	Broager Kirke og Mindelunden
s. 44	Profil-Tom Møller Plesner
s. 48	Kort nyt
s. 50	Kalender

FORSIDE

Gennem de senere år har Arbejdstilsynet flere steder haft fokus på arbejdsopgaven 'grandækning'. Det – og en stor indsats fra kirkegårdene - har medført store ændringer i måden, hvorpå gravstederne granpyntes. Kreativiteten er stor – og mange steder er det næsten slut med det knælgende arbejde i gransæsonen. Det kan du læse mere om i dette nummer af bladet. Grandækning på Tønder Kirkegård. Foto: Jørn Skov.

Redaktører:
Tommy Christensen
Mail: redaktion@danskekirkegaarde.dk
Tlf.: 20 41 61 86

Lene Halkjær Jensen
Mail: redaktion@danskekirkegaarde.dk
Tlf.: 26 24 72 28

Redaktion:
Anders Beck Larsen
Nyborg Kirkegårde
E-mail: anders@nyborg-kirkegaarde.dk

Annee Katrine Bonde
Sønderholm Kirkegård
Mail: sonderholm_kirke@mail.dk

Christian Høybye Hougaard
Gjellerup Kirkegård
E-mail: chha@km.dk

Hanne Ertbølle Gerken
Ribe Kirkegårde
Mail: hg@ribekirkegaard.dk

Mikkel Dalsby
Ballerup Kirkegårde og Krematorie
Mail: kgd@dalsby.dk

Jørn Skov
Tønder Kirkegård
Mail: tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Annoncesalg
Tommy Nilsson, Hvidovre Kirkegårde
Mail: tn@fkih.dk
Tlf. 23 45 35 56

Sekretariat:
Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Springbakken 1
9230 Svenstrup J.
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk
Tlf: 60 53 59 00

Layout og tryk:
Jello ApS
Tlf. 3145 0050
E-mail: da@jello.dk

Redaktionelt stof og annoncer til 'KIRKEGÅRDEN' nr. 1, 2021 sendes til redaktion@danskekirkegaarde.dk senest d. 15. januar 2021. Artiklernes indhold er ikke nødvendigvis et udtryk for Redaktionens, FDK's eller DKL's holdning.

EN LEDERS ERFARING MED EFTERUDDANNELSE I KIRKEGÅRDSDRIFT

Af Christiane Zibrandsen, czib@hillerod.dk
Leder af grøn drift og kirkegårdsdrift, Hillerød Kommune

"Den nedarvede kirkegårdskultur og medarbejdernes motivation var og er afgørende for driften. Så længe denne kultur kan bevares, vil der være minimalt behov for kontrol."

Jeg vil gerne fortælle jer om min oplevelse af overgangen fra parkdrift til kirkegårdsdrift. Jeg håber, at det kan inspirere jer til også at tage en efteruddannelse.

Jeg har været så heldig, at mit job som sektionsleder i Hillerød kommune har udviklet sig gennem min ansættelse.

Som nyuddannet Skov- og Landskabsingeniør blev jeg ansat i Hillerød kommune i 2012 og skulle lede driftspersonalet, som passede veje, parker og institutioner. De første par år var jeg leder af gartnerne, men snart blev jeg også leder for de tekniske service personale på skoler og ejendomme.

I 2016 udliciterede Hillerød Kommune driften af veje og parker, men beholdt kommunal drift af udearealerne på skoler og institutioner. I den forbindelse overdragede jeg halvdelen af mine medarbejdere til HedeDanmark. I stedet fik jeg ansvaret for 3 kommunale kirkegårde og senere også krematoriet og kirkegårdskontoret.

Tid til nytænkning og efteruddannelse

Der er ofte travlt på vores arbejdspladser. Lederen introduceres i arbejdspladsens rutiner og medarbejdere og går hurtigt i driftsmoden. Af erfaring ved jeg, at det kan være svært at flytte sit fokus fra driftsopgaver og ad hoc opgaver, og tage sig tiden til nytænkningen, udvikling og blive retningsgivende for ens medarbejdere.

I takt med at mine arbejdsopgaver har udviklet sig, mener jeg, at der er også behov for, at jeg som leder udvikler mig. Jeg fik muligheden for at tage en diplom-lederuddannelse, og mit valg faldt på Københavns Universitets Parkdiplomuddannelse på Skovskolen i Nødebo, hvor jeg startede i 2018.

Uddannelse og netværk

Uddannelsen er stykket sammen, så der er 3 obligatoriske kurser og 2-3 valgfag, hvor man kan tone uddannelsen i den retning, som man har brug for. De obligatoriske kurser hedder Opgavedeling, Opgavestyring og Strategisk dialog. Uddannelsen udbyder nogle valgfag, som rummer en vifte af tilbud, som kan vælges så det passer til ens interesse

eller arbejdsfelt. Det kan for eksempel være klimatilpasning, samskabelse, bynatur, drift og forvaltning af bytræer og mange flere. Der er også mulighed for at koble det med kurser på andre universiteter.

Der bruges eksterne og interne undervisere. Det foregår på den måde, at vi studerende er en aktiv del af undervisningen og bidrager med viden om "virkeligheden". Det har givet en stor værdi for mig. Dét at sidde sammen med andre ansatte i den grønne sektor, med alle mulige baggrunde, job, holdninger og erfaringer, giver en god diskussion og dynamik. Jeg har fået indblik i det grønne område set fra andre ståsteder end mit eget, på mine hold har der været både arkitekter, arkæologer, bygningskonstruktører, gartnere, landmænd mm. De har viden inden for hver deres felt, som ansat i for eksempel en boligforening, på en kirkegård, i en kommune og mange andre steder. Det gør, at man taler om et emne med mange forskellige vinkler, erfaringer og måske ser man pludselig helt nye udfordringer. Det fællesskab, som man får på skolen, er meget nyttigt i ens videre arbejde, fordi man får kontakter til kollegaer med viden og erfaring, som man ikke selv har. Hvis man gør brug af det netværk, kan det hjælpe én og styrke ens argumenter i dagligdagen. I undervisningen har man et rum, hvor man kan tale åbent om ens udfordringer i jobbet.

Fokus på kirkegårdsdrift og medarbejderne

Jeg har nu været i gennem alle fagene og mangler mit

afgangsprojekt, som er planlagt til 2022.

Jeg har brugt hvert kursus til at komme dybere ned i mit nye arbejdsområde inden for kirkegårdsdrift.

Hvert kursus kan gennemføres som en analyse af et område, og jeg har valgt at arbejde inden for samme felt på alle kurserne og dermed fået flere og flere vinkler på mit arbejdsområde. Kurserne afsluttes med en eksamensopgave. I udarbejdelsen af denne er der sparring med en vejleder. Vejlederne hjælper én til at komme grundigt ind i området. Jeg har brugt kurserne til at analysere mine medarbejdere og fået en ide om, hvad kirkegårdene skal arbejde hen imod. Jeg har undersøgt medarbejdernes motivation, og hvordan jeg ved hjælp af viden om deres personligheder kan motivere dem og inddrage dem bedst i arbejdet. Gevinst: En bedre udnyttelse af deres kompetencer og færre fremtidige konflikter. Jeg har også undersøgt hvordan man kan tilrettelægge driften bedst muligt og evt. samarbejde med eksterne leverandører, og hvordan man styrer driften i mål. I det sidste valgfag så jeg nærmere på, hvordan jeg kan gøre driften mere bæredygtig og i overensstemmelse med FN's verdensmål.

Afgangsprojektet

Afgangsprojektet i 2022 forventer jeg, at skal handle om tilblivelsen af udviklingsplan for den fremtidige drift af Hillerød Kommunes kirkegårde. Med baggrundsviden om projektstyring kan jeg få involveret de rigtige interessenter. Jeg ved, hvad målsætningen skal være. Jeg ved, hvad der motiverer medarbejderne, og hvordan det kan fastholdes i processen. Jeg har ideer til, hvordan jeg kan gøre kirkegårdene mere bæredygtige i fremtiden.

Jeg ved endnu ikke, om opgaven skal skrives sideløbende med at udviklingsplanen laves, eller efterfølgende. Det kunne være spændende at analysere, hvad der gik godt, og hvad der gik skidt, for hele tiden at lære mere om mine ledelsesteknikker, og hvordan medarbejderne handler i forandringer. Det finder jeg utrolig spændende.

Medarbejderne

Jeg har haft mange forskellige medarbejdere; specialarbejdere, rengøringspersonalet, teknisk service personale, HK'ere og gartnere, men fælles for dem alle er, at de gerne vil gøre deres job bedst muligt. Det synes jeg, at man som deres leder skal gøre alt for, at de får muligheden for. Det betyder i min optik, at lederen skal videreudvikle sig selv, så man kan videreudvikle dem og deres arbejdsvilkår. Derved bliver de også mere robuste over for fremtiden. Det er vigtigt, for jeg bliver bedt om at tage stilling

til fremtiden på kirkegårdene. Det kan for eksempel være nye måder at bruge kirkegårdene på, som følge af faldende gravstedsareal, politiske ønsker til driftsformen, implementering af FN's verdensmål mm.

Når alle de projekter skal implementeres over de næste år i Hillerød, er det rart at vide, at jeg som leder har gjort alt, hvad jeg kan, for at medarbejderne får succes med deres arbejde.

Der var engang én, der sagde til mig, at man skal skifte job hvert 5. år for ikke at gå i stå! Det budskab udfordrer jeg gerne, for hvem siger, at man ikke kan udvikle sig i sit job. Arbejdspladserne har brug for den stabile medarbejder, og for at medarbejderne kan blive stabile, mener jeg, at det kræver, at medarbejderne har en leder, der kender dem, arbejdspladsens værdier og historik, og derved kan arbejde videre i deres ånd for kirkegårdens overordnede mål.

Projekt opgaver

For at give jer en idé om, hvad jeg har fået ud af uddannelsen, har jeg lavet en lille tekst om mine projekter inden for hvert fag. Måske det kan inspirere jer?

Opgavedeling

I Opgavedeling undersøgte jeg sammen med to andre studerende, hvad der motiverer medarbejdere. Vi undersøgte 3 forskellige driftsformer; menighedsrådsdrevne kirkegårdsdrift i Taars kirkegård og kommunal udliciteret drift i Aarhus kirkegård og Hillerøds kommunale medarbejdere. Konklusionen var, at medarbejderne på alle tre kirkegårde var motiverede og følte sig anerkendt. De havde fokus på arbejdsopgaven; at yde en høj service og etik omkring deres arbejde på kirkegårdene, på trods af forskelligheden i organisationernes opbygning. Der var ingen væsentlig forskel på motivationen på trods af deres forskellige organisering. Og det viste sig, at den største motivationsfaktor i deres job var "kirkegårdsånden" – dét at være til for borgere, der er i sorg, og at hjælpe dem til at få en trods alt god oplevelse. Medarbejdernes kerneopgave er at levere kvalitet, service og samtidig være ydmyg.

Driftstyring

Igen brugte vi de tre forskellige kirkegårde, denne gang til en analyse af organisationerne. Vi undersøgte, hvordan fremtidens driftstyring af kirkegårdene kan være. Her kom det frem, at det var vigtigt at have fokus på kulturen i virksomheden. Uanset om kirkegården har en driftsplan, hviler en meget stor del af den daglige prioritering på medarbejderne. Den nedarvede kirkegårdskultur og medarbejdernes motivation var og er afgørende for driften.

"Jeg har undersøgt medarbejdernes motivation, og hvordan jeg ved hjælp af viden om deres personligheder kan motivere dem og inddrage dem bedst i arbejdet. Gevinst: En bedre udnyttelse af deres kompetencer og færre fremtidige konflikter."

Så længe denne kultur kan bevares, vil der være minimalt behov for kontrol, hvilket vil frigive ressourcer. Det viste sig også, at vi kunne lave en bredt gældende målsætning for alle tre kirkegårde, hvor der var taget hensyn til lovgivning, ledelse og naturligvis brugere. Efter interviews med ledelsesniveauet i de respektive organisationer blev resultatet en standardiseret målsætning, som kredsede om punkterne:

- Kirkegården skal tilbyde begravelsesplads for alle.
- Begravelsespladser skal være værdige for pårørende og levere kvalitet inden for flersidige kulturelle og naturmæssige elementer.
- Fællesarealer skal invitere andre brugergrupper ind på kirkegården.
- Økonomi skal være bæredygtig, så ændringer i drift må ledsages af ændringer i budget og omvendt.

Denne målsætning vil jeg indarbejde i udviklingsplanen i

Hillerød Kommune.

Strategisk dialog

I denne opgave analyserede jeg den fremtidige implementering af et certificeringssystem, som Hillerød Ejendomme efterfølgende har implementeret i driften. I processen oplevede jeg, at medarbejderne ikke var sikre på, hvorfor vi skulle certificeres. Derfor undersøgte jeg hvilke ledelsesmæssige fokuspunkter, der var i forandringsprocessen. Et greb var blandt andet at undersøge medarbejdernes personlighedspræferencer i forhold til forandring, for at jeg som leder kan bruge den viden til at implementere systemet succesfuldt. Det viste sig, at medarbejderne havde brug for forskellige ledelsesstile afhængigt af, hvilke personlighedspræferencer og arbejdsopgaver de havde.

Det var interessant for mig, fordi det skærpede min viden

om, hvordan jeg kan kommunikere strategisk i fremtidige projekter.

Opgavestyring

I dette fag gennemgik vi projektstyringsmodeller, der kan bruges til at klarlægge risici, arbejdsplan, milepæle, interesse- og kommunikationsplan for derved at sikre det bedst mulige resultat.

De redskaber var vigtig viden for at komme godt omkring ens projekt og ikke overse noget. Redskaberne kan bruges, når arbejdspladsen skal implementere, ændre eller bygge noget i fremtiden.

Her analyserede jeg et helt almindeligt anlægsprojekt.

Bæredygtig parkdrift

Min opgave i dette fag var en analyse af en række elementer på kirkegården, som efter min vurdering kan drives mere bæredygtigt i fremtiden. For at finde elementerne brugte jeg en analyse af et produkts livscyklus, fra forarbejdning til brug og til kassering eller genbrug. Jeg fokuserede på anlægsfasen, brugsfasen og fasen, når elementet er udtjent, da det er faser, som efter min vurdering var afgørende, når der skal træffes beslutning om bæredygtighed. Der skal tages stilling til materialevalg i anlægsfasen, da det vil danne grundlag for muligheden af bæredygtig drift og for at materialerne kan genbruges efter brug. Hvert drifts element blev undersøgt og beskrevet med nuværende og fremtidig drift for at finde ud af, om

kirkegården har potentiale til at skabe et mindre CO₂ aftryk.

Resultatet blev en nærmere undersøgelse af elementerne; afklippet materiale og kompostering, indretning og vedligehold af tomme gravsteder, vanding af planter, stiers vedligehold, genbrug af gravsten, affaldssortering og beplantningsvalg. Derudover undersøgte jeg hvilke maskiner, man vil kunne udskifte for at blive mere bæredygtige.

Mine resultater kan indarbejdes i udviklingsplanen for kirkegården i Hillerød for bl.a. at fremme verdensmål nr. 12: Klimaindsats og nr. 13: Ansvarlig forbrug og produktion.

Jeg fandt ud af, at der er mange muligheder for at arbejde mere bæredygtigt på de overordnede linjer over hele kirkegården, f.eks. i forbindelse med materialevalg, arbejds-gange mm.

Alternativt kan man etablere hele afdelinger af forskellige bæredygtige karakterer; skovkirkegårde, skovhaver med gravsteder indarbejdet, bæredygtige afdelinger eller lignende.

Jeg synes, at det er interessant at finde ud af, hvad man kan få kirkegårdens brugere og medarbejderne med på, da det kan være svært at se for sig, samtidig med at der også skal være plads til de traditionelle kirkegårde og rum til sorg. ■

STAMA Mini EL

- Knækstyret og med vendbar førersæde
- Servostyring
- Hydraulisk tiplad (Manuel drejelad som ekstraudstyr)

STAMA ELS-B Støjsvag elektrisk sugenehed

- Praktisk slangeopbevaring
- Lang drifttid
- Fjernbetjent for nem styring på afstand

STAMA Multi EL

- Med affjedret foraksel for god kørekomfort
- Smal model med mange tilbehørsmuligheder
- Hydraulisk drejelad

STAMA ELS-L Støjsvag elektrisk sugenehed

- Hydraulisk tip af opsamlerskål
- Mulighed for filterindsats
- Kan tilpasses alle ladtyper

STAMA Micro EL

- Handy lille ståtruck med vippelad
- Vedligeholdelsesfrie batterier
- Stort tilbehørsprogram

STAMA Parker EL

- Vedligeholdelsesfrie gelbatterier
- Lad med 3-vejs tip
- Pålidelig og let at betjene

STAMA Maxi EL

- 4-hjulstræk (4WD)
- Knækstyret og vendbar førersæde
- Hydraulisk tiplad

SE OG PRØV DET STORE UDVALG AF STAMA MASKINER HOS:

Almas Park & Fritid, Ålborg & Brønderselv

Lyngfeldt A/S, Hadsten

Anker Bjerre A/S, Holstebro & Lemvig

Herning Skov, Have & Park A/S, Herning

Vemas A/S, Vejle

Varde Have og Skovmaskiner ApS, Varde

Esbjerg Park & Havemaskiner ApS

Hans Holm A/S, Tinglev

Sønderborg Skov- Park & Have Maskincenter ApS, Sønderborg

Heden Maskinforretning A/S, Ringe

Havdrup Maskinforretning A/S, Havdrup

GMR
Care for the ground

STAMA

STENSBALLE

NESBO

ELKÆR

GMR maskiner a/s
Saturnvej 17
DK-8700 Horsens
Tel. +45 75 64 36 11

www.gmr.dk

BLOMSTRENDE BEDE I ODENSE

Af Stine Rode Jensen, strj@odense.dk
Parkforvalter, Odense kommune

De ny tilplantede bede er toppet med grus og afgrænset med en snor, for at give planterne den bedste start.

Bedene er afgrænset med en stålkant – og plantesammensætningen i dette bed afspejler en mere skyggefuld placering end de øvrige bede.

I Odense Kommune forsøger vi flere steder at indarbejde blomster i byens rum, til gavn for både biodiversitet og byens borgere.

Et eksempel på dette er de nye staudebede på Filosofhaven i Odense midtby. Her stod oprindeligt nogle salt-pressede træer og kedelige bede - primært bestående af snebær. De eksisterende bede var slidte og præget af trampestier. Derfor var der brug for at re-tænke arealet lidt. De tidligere forhold kan fortsat ses på googlemaps: <https://goo.gl/maps/DeMC4CV6iHdJaVAQ8>

Projekterede bede

Plantebedene blev lavet vinteren 2019, mens stauder,

buske og træer blev tilføjet forår 2020. Bedene er afgrænset af en stålkant for at begrænse salt, sikre sammenhæng og forhindre gennemgang. Desuden var placeringen og udformningen af bedene vigtig, her skulle de primære ganglinjer sikres, så der fortsat var et godt gang-flow og unødigt slid på bedene reduceres.

Vi har valgt en god ren muld og toppet bedene med 7-10 cm vasket grus. Det har vi gjort for at reducere ukrudtsmængden, lette lugningen og holde på fugten i muldlaget. Desuden passer udtrykket med en grus-bund flot til de valgte farver og omgivelser. Til gengæld er vores erfaring at beplantningen kræver lidt ekstra vanding det første etableringsår, indtil stauderne har fået godt fat i mulden. I

Stauderne blev plantet i foråret 2020 og er allerede vokset godt til.

De blomstrende bede har bidraget til et løft af gaden og har fået en positiv modtagelse.

etableringsfasen har vi også valgt at afgrænse arealet med snor for at give planterne de bedste betingelser for en god start.

Der er valgt en beplantning, som kan fungere hele året med en smuk årstidsvariation. Desuden var det vigtigt, at bedene kunne klare lidt salt. Derfor er der valgt hårdføre arter, hvoraf mange har et sent udspring. Farverne er et mix af gul, hvid, grøn og lilla. Udover stauder og buske er der plantet to kirsebær, *Prunus avium 'Plena'*, og tre søjleavnbøg, *Carpinus betulus 'Fastigiata'*. Der er ikke meget plads langs dele af facaden, derfor var den smalle *Carpinus* her oplagt. Både buske og træer bidrager til bedets volumen, struktur og kontinuitet.

Forskellige niveauer og årstidsvariation

Der er arbejdet med forskellige niveauer i staudebeplantningen – en matrix bund, ledeplanter og karakterplanter, inspireret af bl.a. Piet Oudolf og Noel Kingsbury. Matrix bunden skal sikre et tæt og sammenhængende bunddække, disse arter må gerne bevæge sig lidt og fylde hullerne ud. Ledepanterne er de mellemhøje stauder, der danner bedets skelet mens karakterplanterne er de høje stauder med stor effekt og volumen. Derudover har solforholdene også haft en væsentlig indvirken. Et enkelt bed er placeret på nordsiden af en bygning og får derfor ikke meget lys. Dette bed har derfor en anderledes opbygning, sammenlignet med de bede, der er placeret i lys på den modsatte side af vejen.

I forhold til plantetætheden, så er den forskellig afhængig af de valgte planter – hvilket kan ses på plantelisten. Generelt plantes der dog hellere lidt for tæt end for bart for at sikre en hurtig effekt og volumen. I forhold til den kommende pleje af arealet efter etableringsplejen, så forventes et minimalt ukrudtstryk grundet den grundige opbygning og tætte bund af bunddækkende planter. I forhold til årets gang, så klippes stauderne ned i foråret, hvilket giver plads til løg og forår. De visne frøstande og aks får derfor lov til at stå skulpturelt hele vinteren. Der er valgt prydgræsser, buske og stauder med frøstande og vintergrønne blade netop for at skabe en flot og spændende vinteroplevelse.

Afsluttende skal det nævnes, at der også blev lavet en aftale med naboejendommen, som ejes af Deas. De har en smal stribe bed, som grænser op til arealet. De ville gerne være med i projektet, så deres bed blev en del af sammenhængen.

Alt i alt har projektet bidraget til et løft af gaden, og det har fået en flot positiv modtagelse. ■

Stauderne klippes ned til foråret, så man vinteren igennem får glæde af de visne frøstande.

Planteliste til Filosofhaven

Navn	Sort	Dansk navn	Blomstring	Størrelse	Vækst
Matrix					
Alchemilla mollis	Ingen sort	Løvefod	Juni-august	40 cm	Sol/ Halvskygge
Epimedium versicolor	'Sulphureum'	Bispehue	April-maj	25 cm	Halvskygge/ skygge
Calamintha nepeta ssp.	Ingen sort	Hedemynte	Juni-sep	30-50 cm	Sol
Pachysandra terminalis	'Green Carpet'	Vinterglans	Maj	15 cm	Skygge/ halvskygge
Sesleria nitida	Ingen sort	Blåaks	April-juni	50-90 cm	Sol/ halvskygge
Tellima grandiflora	Ingen sort	Biskophat	Juni-juli	30-50 cm	Sol/skygge
Ledeplanter					
Agastache	'Blue Fortune'	Anisop	Juli-sep	100 cm	Sol
Aquilegia vulgaris	Ingen sort	Akeleje	Juni-juli	50-60 cm	Halvskygge
Anthemis tinctoria	'Sauce Hollandaise'	Farve-gåseurt	Juli-aug	60 cm	Sol
Asters divaricatus	Ingen sort	Asters	Aug-okt	40-60 cm	Sol/skygge
Campanula lactiflora	'Prichard'	Mælkeklokke	Juli-aug	80 cm	Halvskygge/ skygge
Echinops ritro	Ingen sort	Tidselskugle	Juli-aug	70-90 cm	Sol
Geranium	'Rozanne'	Storkenæb	Juni-nov	40 cm	Sol/ halvskygge
Geranium nodosum	Ingen sort	Storkenæb	Juni-juli	30-50 cm	Halvskygge/ skygge
Hosta	'Sum and Substance'	Funkia	Juli-aug	70-80 cm	Sol/skygge
Nepeta x faassenii	'Walkers Low'	Blåkant	Juni-august	60 cm	Sol
Sedum spectabile	'Stardust'	Sankthansurt	Aug-okt	30-50 cm	Sol/ halvskygge
Stachys byzantina	'Silver Carpet'	Lammeøre		25 cm	Sol
Salvia nemorosa	'Mainacht'	Salvie	Juni-sep	40 cm	Sol
Karakterplanter					
Calamagrostis acutiflora	'Overdam'	Rørhvene	Juni-juli	150 cm	Sol/halvskygge
Hippophae rhamnoides	'Hikul'	Havtorn	Marts-april	100 cm	Sol
Viburnum carlesii	'Eskimo'	Duftsnebolle	Juni	50-100	Sol/ halvskygge
Persicaria amplexicaulis	'Alba'	Kærte-pileurt	Juli-nov	20-40/80-100 cm	Sol/ halvskygge
LØG					

Helt nye muligheder med **digitalt kirkegårdskort**

Smart nyt kortmodul fra EG Brandsoft gør det nemt at præsentere kirkegårdsdata i en letforståelig grafisk udgave. Det sikrer bedre kommunikation og nemmere planlægning.

- ✓ Nem kommunikation med kirkegårdens kunder, menighedsrådet og de øvrige interessenter
- ✓ Tydelig registrering af planlagte ændringer
- ✓ Hurtig og håndgribelig disponering af gravstederne

Kontakt EG Brandsoft på 9928 3565 eller skriv en mail til support@brandsoft.dk og hør mere om det nye kortmodul.

 www.eg.dk

 Let's go further

Kortmodulet kan bruges i kirkegårdssystemet, på mobil, iPad eller via appen Find Gravsted.

Kom forbi vores 3500m² showroom i Låsby
Nordeuropas største showroom med nye og brugte minilæssere

AVANT
Danmark

FLERE MODELLER TIL KIRKEGÅRDEN - FRA 99.000,-

Over 20 forskellige modeller

- Fra 700 kg - 2.540 kg egenvægt
- Både diesel, el, gas og benzin
- +260 forskellige redskaber

Græsklipper

Miljørive

Løvsuger

AVANT
Danmark

Jylland: 8695 7522 - Århusvej 12, 8670 Låsby
Sjælland: 5965 6037 - Industrivej 17, 4534 Hørve

Se alt udstyr på hjemmesiden:
www.avant.dk

NYT FRA KREMATORIE-KONSULENTEN

Af Søren R. Jepsen, srj@kremkon.dk
Krematoriekonsulent

Håndtering af kisten skal kunne foregå med det sædvanlige udstyr på et krematorium.

I sidste nummer af Kirkegården blev den nye SAGA kiste fra Tommerup Heilskov ApS præsenteret. Det forudgående arbejde med at udvikle den bæredygtige kiste af papir har været intenst og kreativt.

Det endelige resultat og mulighed for at markedsføre kisten i Danmark forudsætter imidlertid, at kisten kan godkendes i henhold til DKL's kistedeklaration. Krematoriekonsulenten blev derfor bedt om at foretage en test af

kisten for at se om den opfylder de væsentligste kriterier i kistedeklarationen. Deklarationen er sidst revideret i 2011 og tager ikke højde for nyudviklede materialer til brug i kister, som for eksempel papirmasse til SAGA-kisten.

Kister til kremering skal overordnet opfylde følgende krav:
"Formålet med godkendelse af kister egnet til brænding er at sikre, at brændingen af den enkelte kiste kan foreta-

Foto fra prøvebrænding af den nye SAGA kiste: Det er et krav, at kisten ikke må antænde for hurtigt ved indsætning af kisten i ovnen: Antændelsesperioden bør være mindst 25 sek. ved en ovntemperatur på 800 °C.

ges på en sådan måde, at alle eksisterende krav til internt og eksternt miljø samt al øvrig gældende lovgivning kan overholdes."

Dette indebærer, at antændelse og forbrænding af kisten skal forløbe roligt og resultere i en fuldt udbrændt aske. Den fulde ordlyd af kistedeklarationen kan findes på DKL's hjemmeside <http://dkl.dk/info/kistedeklaration>

Test af kisten

Testen af kisten foretages i et samarbejde mellem krematoriet, kisteleverandøren og Krematoriekonsulenten. Kisteleverandøren er normalt til stede ved prøverne, så han kan sikre sig, at alt foregår korrekt. Afprøvningen foretages i to faser: Første fase med en tom kiste og anden fase med en egentlig kremering.

I første fase foretages en afbrænding af en tom kiste. Den skal være tom, for at kistens konstruktion kan vurderes både udvendigt og indvendigt, uden at overtræde straffelovens §139 "Usømmelig behandling af lig"

I forbindelse med kistens konstruktion registreres størrelse og vægt, samt hvilke materialer den er lavet af. F.eks. må vægten af metaldele ikke overstige 100 g.

Håndtering af kisten skal kunne foregå med det sædvanlige udstyr på et krematorium. Kisten skal kunne tåle afhentning med katafalk eller andet løftegrej fra rustvogn og placering på reol i kølerum. Herfra skal den kunne

transporteres til ovnens indsætningsapparat og føres ind i ovnen, uden at låg eller håndtag falder af eller blot kommer til at sidde løse. Det vil være katastrofalt at tabe en kiste på gulvet.

Låget skal være solidt fastgjort, så personalet ikke uforvarende kan komme til kistens indhold. Dette krav skal sikre, at personalet ikke kan anklages for gravrøveri eller usømmelig behandling af lig. Det er væsentligt, at kisten kan håndteres uden at personalet skal slække på de høje etiske krav til deres arbejde.

Når kistens konstruktion og materialer kan godkendes, foretages den egentlige afprøvning af, om kisten er egnet til brænding.

Det er et krav, at kisten ikke må antænde for hurtigt ved indsætning af kisten i ovnen: **Antændelsesperioden bør være mindst 25 sek. ved en ovntemperatur på 800 °C.** De 25 sekunder svarer til den tid, som indsætningslugen er om at åbne og lukke i forbindelse med indsætning af kisten i ovnen. Den farligste situation på et krematorium er, når kisten sættes ind. Risikoen for at få flammer ud af ovnen og for at brandskader skal opstå, er størst i denne situation. Derfor vurderes forholdene grundigt ved indsætning.

Kister af papir er tidligere blevet afvist, da voldsom antændelse af kisten medførte dannelse af store sodflager,

Foto fra prøvebrænding af den nye SAGA kiste: Prøvebrændingen skal forløbe roligt og uden dannelse af sodpartikler. Farven af asken skal være lys/grå, som viser, at asken er fuldstændigt udbrændt.

der kunne antænde de efterfølgende filtre med aktivt kul for rensning af kviksløv. Det skal naturligvis sikres, at brænding af kister ikke medfører brandfare andre steder i krematoriet.

Krav i krematoriets miljøgodkendelse skal overholdes. Når denne vurdering er godkendt, skal det også sikres, at krav i krematoriets miljøgodkendelse overholdes ved brænding af kisten.

Ovnens styresystem registrerer temperaturer og røgens indhold af kulilte, CO. Da kister af papirmateriale vejer væsentligt mindre end traditionelle kister, vil brændingen af kisten også medføre relativt mindre energi. Der er derfor risiko for, at olie- eller gasforbruget for kremeringen vil være lidt højere end for standardkister. Det er imidlertid ikke muligt at foretage denne vurdering ved brænding af en tom kiste.

Røgens indhold af kulilte bør stort set svare til forholdene ved standardkister.

Når resultatet af første fase er godkendt, kan der fortsættes med fase to, en egentlig kremering.

I denne fase vurderes, om brændingen forløber roligt og uden dannelse af sodpartikler. Farven af asken skal være lys/grå, som viser, at asken er fuldstændigt udbrændt. Kremeringstiden bør svare til tiden for standardkister. Temperaturer og kulilte skal ligge inden for grænserne angivet i krematoriets miljøtilladelse. Energiforbruget til kremering vurderes med hensyn til, om det ligger inden for grænserne af forbruget ved en standard kiste. Denne vurdering er subjektiv, da variationerne i energiforbruget er meget afhængig af bl.a. kistemateriale, totalvægt og

tidspunkt på døgnet og på ugen. Jo senere tidspunkt, jo mindre energiforbrug.

Som afslutning udarbejdes en rapport, som afleveres til DKL's bestyrelse og til kisteleverandøren.

Rapporten er er tilgængelig for andre; men mens der udføres forsøg, er al arbejde fortroligt. Af hensyn til kisteleverandørens konkurrencesituation er det væsentligt, at andre ikke kan lade sig inspirere eller påvirke af, at en ny kiste er på vej på markedet.

Øvrige nyheder

KrematorieKonsulentens arbejde er ofte så tæt forbundet med byherrens fortrolige beslutninger, at det det kan være vanskeligt at udtale sig om, hvad han går og laver. Men det er ingen hemmelighed, at en stor del af arbejdet for Aabenraa Krematorium går med at koordinere leveringen af de nye ovne fra Facultatieve Technologies. Udover almindelige tekniske problemer, er der nu også kommet problemer med transport til og fra England på grund af Corona. Forsinkelser har desværre medført, at det nye krematorium først kan tages i brug i januar 2021.

Fælleskrematoriet i Kolding er også i gang med etablering af en ny ovn fra Mitab. Da en stor del af denne leverance udføres af danske underentreprenører, er dette arbejde ikke genereret i samme grad som i Aabenraa.

De mange års erfaring med projektering for danske krematorier har naturligvis givet en masse erfaring ud i arbejdet med de tekniske løsninger. Krematoriets personale bliver ofte udfordret med dilemmaet mellem etik og effektivitet i det daglige arbejde. Men det kan man læse mere om i et kommende nummer af Kirkegården. ■

SØREN KIERKEGAARDS MINDESTEN

Af Lene Halkjær Jensen,
redaktion@danskekirkegaarde.dk

Mindestenen for Søren Aabye Kirkegaard (1813 – 1855) på Gilbjerg. Søren Kirkegaard er begravet på Assistens Kirkegård i København.

Udsigten fra toppen af Gilbjerg, ved Kirkegaards mindesten, er formidabel. På klare dage kan man tydeligt se til Kullen i Sverige og der er et stejlt fald til den stenede strand nedenfor.

Naturområdet Gilbjerg Hoved er fredet, men der er alligevel god grund til at tage de 4-benede familiemedlemmer med på et besøg her: Området er samtidig et fritløbsareal for hunde, så man må forvente at møde en hel del glade og snorefri vovser.

På Gilbjerg, vest for Gilleleje, kan man besøge Søren Kirkegaards mindesten.

Den ni tons tunge sten, til minde om den danske teolog og filosof Søren Aabye Kirkegaard, er rejst i et fredet naturområde, på toppen af en stejl klint mod Kattegat.

På et skilt ved stenen kan man bl.a. læse flg.:

”Søren Kirkegaard indlogerede sig i sommeren 1835 på Gilleleje Kro langt fra Københavns mange mennesker og tætte luft. Sommeren var en hård periode for den unge Kirkegaard, der nyligt havde mistet sin moder samt tre søskende. I løbet af sit ophold gennemgik Kirkegaard en indre forandring gennem de mange tanker han gjorde sig. Mange af disse nedfæstede han i dagbøger og notater, der på mange måder var første skridt på vejen mod hans forfatterskab. Netop her hvor stenen er rejst, med udsigt over vandet og omgivet af naturen, var Kirkegaards yndlingssted i Gilleleje – Et sted han ofte søgte ud til.

”Hvad er Sandhed andet end en Leven for en Idee?” står der skrevet på stenen, og er et udtryk for den usikkerhed Kirkegaard havde omkring retningen i sit liv på det tidspunkt. 100 år efter, at Søren Kirkegaard havde tilbragt en sommer i området, blev den ni tons tunge sten rejst til minde om Kirkegaard og hans tid i Gribskov.”

Man kan enten besøge mindestenen ved at følge Gilbjergstien fra Veststranden i Gilleleje (ca. 2,5 km.), eller parkere direkte ved det fredede naturområde, Gilbjerg Hoved. Undervejs mod havet og klinten, gennem det kuperede naturområde, er der flere steder en fantastisk udsigt ind over det nordsjællandske landskab. Når man følger trampestien langs toppen af klinten, kan man sagtens sætte sig ind i, hvorfor Kirkegaard yndede at filosofere lige netop her: Man har en formidabel udsigt over havet og kan forundres over naturens kræfter, der ses i klinteskred og træer, der er væltet ned af klinten, der på sit højeste sted er 33 meter over havet. ■

BESØG AF ARBEJDSSTILSYNET

Af Tommy Nilsson, tn@FKiH.dk
Kirkegårdsleder ved Folkekirkens Kirkegårde i Hvidovre

Arbejdstilsynet var mødt talstærkt op; alle var nysgerrige på hvordan grandækningen foregik.

Onsdag d. 11. november havde AT meldt deres ankomst på Risbjerg kirkegård, som er en del af Folkekirkens kirkegårde i Hvidovre.

Arbejdstilsynet (AT) har i 2020 været på besøg nogle gange – da vi har fået en god dialog om, hvilke arbejdsopgaver der udføres på kirkegårdene, og ikke mindst hvordan vi gør. Bl.a. har de været her for at se hvordan vi håndterer en begravelse, og været med til at udveksle

ideer om hvordan det kan gøres bedre.

AT som sparringspartner

Mange bliver hurtigt nervøse når AT kommer på besøg. Vi ser det derimod som en god sparringspartner, som vi kan have en dialog med, så vi kan forbedre forholdene i de givne arbejdssituationer.

Denne tidlige onsdag morgen havde AT meldt at de ville

Dekorationer laves inden døre på plader.

Udendørs laves gran på slisker, og glides af på gravstedet.

komme med 6 personer, som alle var nysgerrige på, hvordan der lægges gran hos os.

Vi delte os op og den ene gruppe blev ved maskinhuset, og så hvordan der laves dekorationer, mens den anden gruppe gik med ud på kirkegården, og så hvordan gartnerne lavede gran på slisker.

Alle fra AT var glade for at se den udvikling, der har været indenfor grandækning, og så en masse fordele ved denne metode.

Vi var også heldige, at kirkegårdsleder Mikkel Dalsby fra Ballerup kirkegårde var på besøg hos os denne dag. Dette gjorde at AT også kunne høre, hvordan de gør det hos dem

– hvilket var en smule anderledes end hos os, men principperne var de samme.

Erfaringer og fremtidsperspektiv

Alt i alt kan vi fornemme at vi bruger lidt mindre gran end tidligere, når vi laver det på denne måde. Vi er også blevet lidt hurtigere (det er 2. år vi bruger denne model), og ikke mindst er gartnerne meget glade for ikke at skulle ligge på knæ, og ikke mindst at kunne stå op i varmen og lave dekorationer.

Vi evaluerer hvert år, og prøver hele tiden at udvikle os, så vi kan tilbyde et ordentligt produkt til vores gravsteds-ejere. Jeg er sikker på det er fremtiden inden for vores erhverv, at tilbyde denne smukke form for granpyntning. ■

Schäffer

24e

- Li-Ion batterier med garanti på 5000 opladninger/5 år
- Batteri-kapacitet til en hel arbejdsdag
- Nyttent el-læsser fra ende til anden
- -selv el-transmission
- Samme skubbekraft og brydekraft som konventionel læsser!

WWW.SCHAEFFER.DK
+45 99 28 29 30
HELMSSKIFTEBETJENINGEN

Li-Ion

5 GANGE SÅ LANG LEVETID
PÅ BATTERIER SOM BEDSTE
ALTERNATIV PÅ MARKEDET!

LAGERFØRENDE FORHANDLERE

Anker Bjerre, Holstebro	97421010
Almas Park & Fritid, Aalborg	96330300
A.P. Jørgensen, Ribe	75420977
Farsø Maskinhandel	98633222
Glamsbjerg Maskin Center	64721460
Hans Holm Maskinforretning, Tinglev	74644094
Hadsten Maskiner	26296588
Helms TMT-Centret, Herning	99282930
Helms TMT-Centret, Aarhus	86109108
Helms TMT-Centret, Ringsted	57811100
Maskincenter Roskilde	46367202
Midtjurs Traktorlager A/S, Nimtoe	86398480
O. Søndergaard & Sønner, Otterup	64851102

Schäffer CONSTRUCTION

DIN KOMPROMISLØSE HJÆLPER
NÅR ARBEJDET BLIVER RIGTIG TUNGT!

GRANDÆKNING VED MOBILE ARBEJDSPLADSER

Af Jørn Skov,
tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Nærbillede af hæve/sænkebord.

I Tønder har vi valgt at etablere mobile arbejdspladser, som lever op til Arbejdstilsynets krav om, at der ikke må være mere end to timers knæliggende arbejde.

Arbejdspladsen skal desuden give mulighed for en persons ideelle arbejdsområde, der er en radius på 40 cm. fra kroppen. I vores løsning er den sat til en radius på 60 cm., så der er tilstrækkelig plads til det uforarbejdede materiale, mens medarbejderen arbejder inden for den normale

arbejdsradius. Desuden skal det uforarbejdede gran og diverse materialer til at lave pyntningen, være til stede ved arbejdspladsen.

En udfordring på nogle kirkegårde kan være, at gangene er dækket med et tykt lag pyntegrus, som kan være uhenigtsmæssigt i forhold til at danne grundlag for en stillestående arbejdsplads. Den udfordring har vi ikke, da gangene historisk set altid har været jorddækket. Et forhold

Udgangspunktet for dækningen er 5 kg. Nordmannsgran pr. gravplads, samt diverse materialer til pyntning af decorationen.

Dekorationerne laves på bøjelige drypbakker, der kan købes i en hver køkkenforretning.

som ikke kun giver et udmærket 'gulv' til arbejdspladsen, men også en god tilgængelighed for handicappede og dårligt gående besøgende på kirkegården.

Udover AT's krav til arbejdspladsens indretning, har den mobile arbejdsplads givet mulighed for, at vi fremover fortsat kan levere den samme kvalitet af grandækningen af det enkelte gravsted, så det stadig bliver individuelt dækket.

Arbejdspladsens indretning

Som følge af de store afstande på Tønder Kirkegård, har hver enkelt medarbejder eget køretøj. For de fem af medarbejderne er det en AF PM Park fra A. Flensborg, og den sidste medarbejder har en STAMA Multitruck. Vi har fået lavet hæve/sænkeborde, hvor understellet er lavet i rustfrit stål og bordpladen er lavet af en 12 mm. karrosse-riplade, der er skåret ud i størrelsen 120 * 60 cm. For kun at have en bordudformning, har vi fået lavet et stativ til STAMA'en, så det samme bord også kan anvendes på den. Med den valgte størrelse er der god plads på bordet, både til arbejdsområdet og til det nødvendige materialelager. Desuden giver den valgte størrelse plads til et granlager foran arbejdsbordet, samt mulighed for at opbevare fraklippet gran under arbejdsbordet.

Materiale til pyntning af decorationerne befinder sig på en palle i industrimål, som følger rundt på de områder hvor grandækningen foregår.

Hvordan gør vi

Alle guirlanderne laves på slisker, og som følge af at arbejdet foregår ved det enkelte gravsted, er det let at opnå den individuelle tilpasning af guirlandernes størrelse.

Dekorationerne laves for de flestes vedkommende på bløde plastikplader, da vi finder at træpladerne er for stive og dermed i de fleste tilfælde uhåndterlige. I stedet anvender vi drypbakker. Drypbakkerne kan købes i en hver køkkenforretning, hvor de sælges til at lægge under køle og fryseskabe. De er 60*60 cm, og fordi de kan bøjes, er det let at lægge en dekoration ud. Til slut pynter den enkelte medarbejder selv de decorationer som de har lavet. Hæve/sænkebordene er lavet så de er lette at skille ad, efter sæsonen. Det gør at de pakkes sammen og lægges i den palle der anvendes til pyntningsmateriale. Herved kræver de minimal opbevaringsplads.

Erfaringer

Vi har nu anvendt den beskrevne indretning af arbejdspladsen og deraf følgende arbejdsrytme igennem to sæsoner, og det er til alles tilfredshed. ■

GRANPYNTNING PÅ GJELLERUP KIRKEGÅRD

Tekst og foto:
Christian Høybye Hougaard, chha@km.dk

Granpyntningerne laves indendørs ved borde, der er tilpasset i højden til den enkelte medarbejder. Den nye metode har gjort grandækningen til en opgave, der ses frem til.

Granpyntningen af gravsteder har igennem årene ændret sig. Før i tiden var det en stor mængde gran og fyr der skulle til, for at et gravsted tog sig pænt ud.

Som tiden er gået, er mængden faldet mange steder. Det kan skyldes mange ting, bl.a. at der i dag skal laves en kostprisberegning på granpyntningen, som nok har gjort at de pårørende kun vil betale for en vis mængde.

Granpyntningen i Gjellerup har, som så mange andre steder her i landet, foregået ude på gravstedet; for det har vi jo altid gjort, og sådan er det! Vi er måske nok nogle her i branchen, som har været lidt fodslæbende i forhold til at forny os, og se nye muligheder - for det skal jo være som det plejer! Arbejdstilsynet har gennem de senere år haft et fokus på, hvordan vi udfører opgaven. Nogle er blevet tvunget til at ændre i måden at lægge gran på, mens andre har set nye muligheder i at gøre det på en anden måde.

Granpyntningerne køres ud i løbet af dagen. Alle medarbejdere deltager i udkørsel og klargøring af gravsteder, hvilket giver en god variation i arbejdsopgaverne.

Borterne laves på slisker og kan lægges på det gravsted, hvor de passer bedst.

I Gjellerup arbejder vi med 3 typer af granpyntninger: 'Almindelig pyntning', 'Fyr, bed og dekoration' og 'Bed og dekoration'. Prisen på de forskellige typer er beregnet ud fra tid og mængde.

I år 2019 valgte vi at ændre den måde hvorpå vi lagde gran på, efter et par år, hvor vi til tider snakkede om, hvordan vi kunne arbejde på en ny måde; om vores flotte granpyntninger kunne laves på en anden måde. Efter inspiration fra Ikast Kirkegårde, valgte vi at ændre den måde vi arbejdede på. Vi fik fremstillet vores egne slisker, efter at vi havde afprøvet mange forskellige muligheder.

Derudover fik vi skåret plader til i 2 forskellige størrelser. Granpyntningerne bliver lavet inde i vores garage, som er forholdsvis rummelig og isoleret, dog uden varme. Hver person har sin egen arbejdsplads, i form af en hel plade, som ligger på bukke. Arbejdshøjden er tilpasset den enkelte, og vi står på energimåtter. Den måde at arbejde på, har vist sig at være rigtig god, og kræver ikke at vi skal flytte rundt med bordopstilling ude. Der er rigtig mange fordele ved at stå inde, især når det regner og er køligt og mørkt ude. Det er vigtigt at den enkelte får roteret, så vi ikke står inde hele dagen, og får ondt andre steder, end da vi lå ude. Gravstederne gøres klar, inden der i løbet af dagen køres gran ud, som er lavet på plader og slisker.

Når granen er lagt på gravstedet, rives og fejes der. Dermed er gravstedet færdigt. Det giver en god variation i løbet af dagen, at alle deltager i de forskellige opgaver, hvilket også giver stor variation i de forskellige pyntninger. Selve måden, at lave granpyntningen på en plade, er overraskende nem. Affaldet fra granen kan fint bruges i bunden af pladen, som gør at selve pyntningen løftes op, og dermed bliver det muligt, at sætte en dekoration i pyntningen. En anden stor fordel er, at vi får brugt en stor del af affaldet i granpyntningen på pladen. Der kan laves mange kombinationer på en plade, og det er nemt at sætte det af på gravstedet, hvor det passer bedst. Ved brug af slisker skaber man endnu en kombination, som kan ligges af ude på gravstedet, som bort, i forskellige variationer. Når vi står inde og laver pyntninger, ved vi ikke nødvendigvis hvordan gravstedet ser ud. Det er dog ikke noget problem, da der er flere gravsteder at vælge imellem, hvor man kan lægge pynten, så det passer til det gravsted.

Før var opgaven med granpyntningen en stor og hård opgave. Nu er det blevet til noget, som vi glæder os til, og vi ikke er trætte på sammen måde som før, når vi kommer hjem. Det kan kun anbefales at gå fra at lægge gran på ude, direkte på gravstedet, og til at komme op at stå og lave det på en anden måde, end ved at ligge på knæ hele dagen. ■

NYT FRA FOLKEKIRKENS UDDANNELSES- OG VIDENSCENTER FORENINGEN AF DANSKE KIRKE- GÅRDSLEDERE OG ERFARINGER FRA FOLKEKIRKEN I CORONAPERIODEN

FUV har undersøgt, hvordan folkekirken har håndteret nedlukningen pga. corona. Undersøgelsens resultater præsenteres i rapporten: "Når folkekirken skal spille efter reglerne – men uden for banen", som offentliggøres medio november 2020.

Hvad indeholder den samlede rapport?

Hvad foregik der egentlig i den nationale taskforce og i kirkegårdstaskforce? Hvem traf de ledelsesmæssige beslutninger ude i de enkelte sogne? Hvad skete der af online aktiviteter og gudstjenester? Hvilken teologi kom frem i online prædikener? Hvad har befolkningen af forventninger og ønsker til folkekirken i en krisesituation som corona? Hvad fungerede, og hvad gik galt i den fælles folkekirkelige kommunikation om de løbende opdaterede retningslinjer?

Læs svarene i rapporten, der også er forsynet med et idé-katalog over nye tiltag i andre kroge af folkekirken end de sogne, man på forhånd har kendskab til.

Formålet med undersøgelsen var:

- at tage ved lære af erfaringerne i tilfælde af en ny eller langvarig (delvis) nedlukning
- at høste frugterne af de mange nye tiltag, der skete i denne usædvanlige periode i dansk kirkeliv.
- Vi har undersøgt perioden fra nedlukningen og frem til umiddelbart efter genåbningen.

Hvilke resultater er særligt relevante for Foreningen af Danske Kirkegårdsledere?

Der er tale om en omfangsrig rapport. Vi har derfor valgt

at samle en række pointer, som vi mener er af særlig relevans for jeres medlemmer for at lette læsningen.

Folkekirken som organisation på nationalt niveau

- Folkekirken fungerer i hverdagen som en organisation, der på én gang er en del af det offentlige forvaltningshierarki og en kompleks netværksorganisation. Det var hierarkiet, der blev oplevet stærkest af informanterne.
- Biskopperne tog initiativ til at nedsætte de to taskforcer på nationalt niveau. Gennem taskforcearbejdet blev andre kirkelige aktører (interesseorganisationer og fagforeninger) fra netværksdelen af folkekirken inddraget.
- Taskforcens rolle var at være en midlertidig organisatorisk instans, der kunne arbejde hurtigt inden for de etablerede strukturer. Taskforcen havde ikke beslutningskompetence, men koordinerede indsatser og kommunikerede fortolkninger og vejledninger gennem biskopperne og netværkssamarbejdet i folkekirken.
- Arbejdet i taskforcen skulle sikre det tætte samarbejde med Kirkeministeriet og var derfor den del af folkekirken, som var tættest på regeringsniveauet, som havde til opgave løbende at agere i forhold til smittetryk og antal indlagte på intensiv.
- Et netværkssamarbejde er karakteriseret ved relationer, gensidig afhængighed og tillid mellem de deltagende aktører, som sammen formulerer spillereglerne for samarbejdet. Arbejdet i de to taskforcer fungerede som netværkssamarbejder, men begrænsedes af, at spillereglerne blev formuleret uden for netværket, navnlig af Stats-, Justits-, Sundheds- og Ældreministeriet formidlet igennem Kirkeministeriet, samtidig med, at arbejdet foregik inden for de af regeringen formulerede, retlige rammer.

Folkekirken som organisation på lokalt niveau

- Folkekirken håndterede krisen lokalt ved, at præster og menighedsråd samarbejdede og gennem møder, telefonsamtaler og mails diskuterede og forhandlede, også med de ansatte, til de fandt en løsning, der gav mening i forhold til de lokale forhold.
- Det var især menighedsrådsformændene og præsterne, der traf de ledelsesmæssige beslutninger i sognene om, hvordan retningslinjerne skulle forstås og implementeres lokalt, mens det var præsten og sognets ansatte, som skulle udmønte de lokale løsninger over for folkekirkens medlemmer og i forbindelse med fx begravelser i det direkte møde med de pårørende.
- Den dominerende oplevelse blandt menighedsråd og præster var en følelse af at vente på afklaring og retningslinjer fra biskopperne og Kirkeministeriet.
- Præsterne oplevede at stå i et krydspres mellem hen-

synet til pårørende ved begravelser og de gældende retningslinjer, og menighedsrådsformænd oplevede et krydspres mellem hensynet til fx kirkegårdspersonale og de gældende retningslinjer.

- Provsten fungerede i praksis som en lokal taskforce, som præster og menighedsråd kunne ringe til i en sen nattetime for råd og vejledning. Provsten spillede, særligt gennem telefonsamtaler, online- og fysiske møder, en betydningsfuld rolle i forhold til tvivlsspørgsmål om retningslinjerne på lokalt niveau, og udøvede herigennem sin tilsynsmyndighed på vegne af biskoppen. Provsterne blev opdateret på udmøntningen af retningslinjerne gennem hyppige onlinemøder med biskop og provstekolleger.

Befolkningens holdning til folkekirken (4A)

- 53 % af befolkningen (både medlemmer og ikke-medlemmer) ser gerne, at folkekirken er til stede i samfundet efter en katastrofe.
- I spørgeskemaets åbne svar er der ved nedlukningen flere respondenter, der betoner ønsket om en folkekirkelig indsats på nationalt og internationalt niveau. Før 12. marts fokuserede respondenternes åbne svar i højere grad på personlige og lokale kriser.
- Befolkningen bliver ikke mere troende i coronaperioden.
- Folkekirkemedlemmerne fokuserer efter nedlukningen 12. marts mere på kirkens sociale arbejde, de kirkelige bygninger og retten til kirkelige handlinger som grunde til deres medlemskab, end de gjorde i perioden op til nedlukningen.
- Tallene er indhentet gennem samarbejde med Danmarks Statistik.

Befolkningens brug af kirkelige handlinger (4B)

- Der sker et fald i alle kirkelige handlinger i coronaperioden bortset fra begravelser.
- Dåb aflyses eller udsættes i foråret, men de fleste rykkes tilsyneladende til sommerperioden efter folkekirkens genåbning.
- Tallet for begravelser ligger lidt lavere og mere jævnt fordelt hen over første halvår af 2020 sammenlignet med samme periode i 2019.
- Konfirmationer var kollektivt udsat til efter genåbningen og fremviser derfor det mest markante fald af de kirkelige handlinger.

Spørgsmål til drøftelse ud fra undersøgelsen

- **Informationsvakuum ved brat nedlukning:** Ved nedlukningen af samfundet 11. marts om aftenen oplevede flere af interviewpersonerne i undersøgelsen, at der

opstod et informationsvakuum, især for dem der stod med begravelser den efterfølgende dag. Hvordan kan man tage højde for de mest akutte situationer, hvad angår kirkelige handlinger, ved en eventuel kommende, akut nedlukning af folkekirken?

- **Kommunikation:** Stifternes kommunikationsfolk fik til opgave sammen med kommunikationsmedarbejdere fra kirkemusikskolerne og Landsforeningen af Menighedsråd at kommunikere de fælles folkekirkelige, landsdækkende retningslinjer, som løbende blev opdateret. Havde kommunikationsgruppen den rette sammensætning, eller kunne der med fordel inddrages flere aktører som fx kirkemusikernes eller kirke-kulturmedarbejdernes fagforeninger med det formål at få opdaterede informationer hurtigt ud til medlemmerne?
- **Besværlig adgang:** Flere interviewpersoner oplever, at kommunikationsplatforme som fx hjemmesider eller intranet ikke passer til brugernes behov. Kan information, der lægges på den Digitale Arbejdsplads (DAP) eller sendes ud på stifternes hjemmesider som vejledning fra biskopperne, tage hensyn til, om brugeren tilgår information fra mobiltelefon eller pc?
- **DAP:** Det er vigtigt at være opmærksom på, at krav om login med NemId på DAP kan virke som en barriere for at tilgå kommunikationen. Kan tilgangen lettes, så det sker uden NemId?
- **Uigennemskuelige opdateringer:** Kirkeministeriets FAQ på folkekirkenspersonale.dk og stifternes hjemmesidekommunikation opleves af nogle brugere som uigennemskuelig i forhold til, hvad der er nyeste opdatering af retningslinjer. Kan informationsmængden omstruktureres, så det fremgår, hvad der er nyeste og dermed gældende retningslinjer?

- **Provsten som nøgleperson:** Provsten opleves som omdrejningspunkt for god, særligt mundtlig kommunikation via telefon, online og fysiske møder, og har fungeret som en 'lokal taskforce' for både præster og menighedsråd. Provstens funktion byggede på hyppig opdatering på nye retningslinjer, særligt gennem onlinemøder med biskop og stiftskontorchef. Hvordan skal provstens rolle være i en eventuel ny nedlukning eller periode med flere restriktioner? Kan provsten tænkes som en lokal taskforce, og hvilke tiltag vil det kræve fra stifter og Kirkeministerium?
- **Befolkningen mener, der er behov for en nationalt samlede folkekirke:** Over halvdelen af befolkningen (inklusive ikke-medlemmer) ønsker, at folkekirken skal være til stede efter en katastrofe. Kunne ønsket imødekommes gennem en landsdækkende, TV-transmitteret gudstjeneste fx juleaften eller ved anden anledning, som kunne samle nationen? En national gudstjenstlig markering kunne ses som et supplement til de gudstjenester, som gennemføres i sognene, hvor kun et begrænset antal pladser er til rådighed.

Hele rapporten kan i pdf-format tilgås via link: <https://www.fkuv.dk/undersogelser-og-viden/projekter-undersogelser-og-rapporter/coronarapport>

Præsentation af den samlede rapport

Videnscenteret tilbyder Teamsmøder med præsentation af den samlede rapport i det omfang, ressourcerne tillader det. ■

ROB ROY

Af Vagn Andersen
vagn@asfe.dk

W.H. Worthingtons portræt af Rob Roy er malet i 1830'erne. United States public domain.

Balquhider Church Cemetery er en meget besøgt kirkegård. Her er den berømte skotske klanleder Rob Roy begravet.

Rob Roy's gravsted. Det med fødsels- og dødsdatoer var der ikke så meget styr på dengang.

Den berømte skotske klanleder Rob Roy (Robert Roy MacGregor) har sit gravsted på den meget lille kirkegård Balquhider Church Cemetery i nærheden af byen Stirling.

Der er ingen tvivl om at selv om dette gravsted er helt tilbage fra 1734 og det ligger langt ude på landet – så er denne lille kirkegård alligevel en af de mest besøgte kirkegårde i Skotland.

Rob Roy, som er født i 1671 og døde i 1734, var søn af en høvding for MacGregor-klanen. Han deltog i kampene mellem Rødfrakker og Jakobitter, hvor han kæmpede på Jakobitternes side for at få genindsat Stuart-klanen som konger over England, Skotland og Irland.

Efter kampene blev han professionel kvægfarmer, hvor han levede af at passe på andre farmeres kvæg. I 1711

mistede han og hans folk en stor del af de kvæg og penge, de havde ansvaret for, og det betød at Rob Roy mistede sin ejendom. Han begyndte derefter at stjæle kvæg fra hertugen af Montrose, som var medvirkende til hans fallit, og hjælpe andre nødlidende.

Rob Roy blev erklæret fredløs og sat i fængsel i 1722. Rob Roy blev benådet og løsladt i 1727, formentligt på grund af forfatteren Daniel Defoe, der i 1723 skrev 'Highland Rogue', der gjorde Rob Roy kendt.

Historien om Rob Roy er siden blevet fortalt flere gange: I 1817 skrev Sir Walter Scott romanen 'Rob Roy', hvor han blev til en helt og en rigtig legende. Walt Disney lavede i 1953 filmen 'Rob Roy, The Highland Rogue' og i 1995 kom filmen, hvor Liam Neeson spillede klanlederen, som mange betragter som en rigtig Robin Hood. ■

DSB'S MINDELUND

Tekst og foto:
Vagn Andersen, vagn@asfe.dk

DSB's Mindelund rummer navnene på mere end 800 ansatte, der er omkommet i tjenesten.

I Fredericia kan man besøge DSB's mindelund, der er etableret for at ære de ansatte, der har mistet livet i etats tjeneste.

I 1939 blev DSB's Mindelund indviet, til ære for ansatte der var omkommet i tjeneste fra 1847 og frem til i dag. Mindelunden er beliggende på Holstens Bastion i Fredericia, mellem det gamle baneterræn og Sjællandsgade.

Indvielsen

På indvielsesdagen, d. 29. oktober 1939, var der samlet omkring 2-3.000 personer. Blandt andet deltog Statsminister Stauning, Borgmester Frantz Hansen, Generaldirektør Knutzen, Trafikminister Axel Sørensen og mange andre

højtstående personer. Landstingsmand Charles Petersen udtalte bl.a. det følgende i sin tale, der blev holdt på vegne af de fire personaleorganisationer Jernbaneforeningen, Dansk Jernbaneforbund, Dansk lokomotivmandsforening og Værksteds og remisearbejdernes Fællesorganisation: *"Det er desværre et stort antal arbejdere og tjenestemænd, der i årenes løb har mistet livet under udførelse af deres pligt i statsbanernes tjeneste. Ulykker undgås jo ikke, hvor mange hjul snurrer og tunge maskiner er i gang. Teknikkens vældige udvikling, og tidens rastløshed medfører uundgåeligt større risiko på arbejdspladsen som overalt. Jernbanetjenesten er i høj grad forbundet med risiko for udøvere af denne tjeneste."*

Indskrift på den store Fælles Mindesten:

Jernbanemændenes gerning mellem de blanke skinner, arbejdets hastige rytme, togene dag og nat, kræver af alle en indsats, af nogle den største: livet, dem til ære og minde stenene her er sat.
Rejst år 1939 i fællesskab af De danske Statsbaner og statsbanepersonalets Organisationer til minde om arbejdsfæller.
DSB – DIF – DLF – JBF – VRF.

Indskrift på den ene Mindesten til højre for den fælles Mindesten:

Arbejdere ved Statsbaneanlæg omkomne under arbejdets Gang. De saaede Arbejdets Kærner og høstede Dødens Korn, men Mindernes Blomsterstjerner kan gro mellem Savnenes Torn.

www.vmlader.dk | 9744 1700 | 6161 6942

Vinderup Maskiner A/S

Kontakt en VM Loader forhandler i dit nærområde

Vinderup & Nykøbing | Vinderup Maskiner | 9744 1700 | 6161 6942
 Sønderborg | Sønderborg Skov - park & have | 7443 4050
 Varde | Varde Have og Skovmaskiner | 8615 6302
 Køge | Minitraktorgården Køge | 5599 3737
 Næstved | Minitraktorgården | 5572 5376
 Hornslet | Elite Service | 7521 0940

Besøg www.vmlader.dk og se det fulde produktprogram

1022LX (22hk)
PRIS
117.800,-

1026LX (26 hk)
PRIS
144.800,-

Kubotamotor, 3 cyl. m/vandkøling, Hurtigskift Redskabshydraulik i joystick og komplet lypakke

Priserne er excl. moms

Indskrift på Mindestenen til venstre for den fælles Mindesten: Jernbanemænd omkomne under tjenesten i årene 1847 – 1899. Er navnene gemt bag årtiernes slør og gravene hjemfaldne skjul. Hver tæller dog med i denne flok, som dør under togenes rullende hjul.

Indskrift: Danske statsbanemænd der mistede livet i kampen med den tyske besættelsesmagt 1940 – 1945. Arbejde fyldte dagen, men natten var tung af dåd. Op imod voldsmagtens terror og mod de lunknes råd voved I livet som indsats og tabte det dyre spild. Mennesker kan vel dræbes, men dåden er evigt til.

På mindemuren for statsbanefolk, der mistede livet under modstandskampen i 2 verdenskrig, er 23 plader, der angiver navn, fødsels- og dødsdato samt døds måde på de omkomne (henrettelse, død under aktion eller i fangenskab). Blandt de 23 er både Fredericia- og Taulovgruppen, der alle blev taget af besættelsesmagten den 2. marts 1945, og henrettet i Ryvangen i København den 19. april samme år. På navnepladerne står der fejlagtigt 18. april, som imidlertid er datoen for deres dødsdom.

I perioden fra år 1900 og frem til indvielsen af Mindelunden i 1939, havde 385 af DSB's ansatte mistet livet under udførelsen af deres arbejde.

Anlægget

DSB's Mindelund er et smuk mindeanlæg på volden, med striber af granit monumenter og granitvægge med over 800 navne.

Midt på anlægget er der opsat en stor fællesmindesten med statsbanernes logo. I den ene ende af anlægget ses en mindemur for de statsbanefolk, der mistede livet under modstandskampen i 2 verdenskrig.

Et andet sted finder man en mindre mindetavle for syv jernbanefolk som døde ved en ulykke ved Hansted den 26. december 1876. En meget tragisk ulykke, hvor et snerydningstog med to lokomotiver og et antal vogne til snekastere kørte sammen, og samtlige syv mand på de to lokomotiver blev dræbt. ■

Digitalt Kirkegårdskort

- Opmåling
- Kort
- Plejeplaner
- Rådgivning
- Protokoller
- Afsætning
- Ajourføring
- Nummerering
- 25 års erfaring

Landinspektørcentret

Nygade 46 - 7400 Herning - tlf. 97 12 36 88
herning@lcdk.dk - www.lcdk.dk

K&S Tree Care ApS
Certificeret træpleje

Kim Poulsen
Mobil 40 32 11 90

Lunikvej 9
2670 Greve
Tlf. 43 45 11 90

ks-treecare.dk

Mindelanterner

Moderne gravmonumenter til lys.
Mulighed for inskription på
messingplade.

MOOS - WENDORFF

www.mindelanterne.dk
tlf. 3162 6175

FLYT MIG HEN HVOR SOLEN SKINNER

Af Hanne Ertbølle Gerken,
hg@ribekirkegaard.dk

De farverige bænke på Bispebjerg Kirkegård har givet inspiration til en lettere variant af flytbare siddepladser på Ribe Kirkegård.

Sådan stod der på en farverig bæk på Bispebjerg kirkegård for år tilbage. Disse få ord gjorde et stort indtryk, fordi bænken var så indbydende og virkelig sagde velkommen.

De dejlige farver gav glæde i hovedet. Bænken var en Københavnerbæk, som ca. vejer 80-100 kg og ikke lige

er så let at flytte med. Men noget satte det i gang. I flere år har jeg gået og tumlet med tanker om denne bæk, jeg så på Bispebjerg kirkegård og hvad den gav mig med. Det har også medført mange tanker om siddepladser og opholdspladser på vores kirkegårde - og om hvad vi i grunden skal med disse pladser på kirkegården, eller hvad meningen er med disse pladser.

Mange steder har bænke en fast placering og et ensartet udtryk. På Ribe Kirkegård er der flere forskellige bænke - og nogle af dem kan flyttes.

Mange meget fine bænkepladser

Når jeg går ture på vore kirkegårde rundt i landet, store som små, er tendensen at der findes bænke langs stier og områder, hvor du kan sidde og se udover kirkegården eller se på de der går forbi. Det er gode og fine placeringer, som kirkegårdsfolk eller landskabsarkitekter har udtænkt er gode steder til en bæk. Ofte er det meget smukke(dyre) bænke som har et ens udtryk på hele kirkegården. Der er smukt anlagte belægninger under bænke. Ja der er både tænkt og bekostet meget på disse bænke. Og som de besøgende er glade for at benytte, når der trænges til et hvil på turen rundt på kirkegården. Man kan vist godt kalde disse bænke stationære, for hvis man flytter en bæk, vil der være en tom plet med en belægning, som ret tydeligt siger at her skal være en bæk.

Siddeplads ved gravstedet

På få gravsteder er der bænke, for som mange af de, der vælger at få en siddeplads på et gravsted, siger: "Så kan vi sidde lige her hvor vores kære er, vi kan sidde og tænke, mindes, græde eller drikke et glas champagne hvis der er noget der skal fejres."

Når jeg besøger mine egne gravsteder, hvor jeg har mine kære liggende, står jeg lidt, først med vægten på det ene ben, så lidt på det andet ben, piller et visent blad, kigger lidt på navnet og går så igen min vej. Havde egentlig lyst til at sidde lidt og mindes lige her hvor mine kære

er, men der er langt til nærmeste bæk og derfra kan jeg ikke se det gravsted jeg gerne vil være tæt på. Hvis vi er to på besøg, har vi - hvor det kan lade sig gøre - flyttet en bæk hen til gravstedet og selvfølgelig sat den tilbage efter endt brug, men må indrømme at vi har følt os lidt som tyve.

Med alt dette i mente; tankerne om den farverige bæk, med gravstedsejeres fortællinger om lyst til at gøre ophold både på kirkegården og ved deres gravsted og mine egne oplevelser ved mine kæres gravsted, hvor jeg føler at jeg gør noget ulovligt, er det med siddepladser, som jeg har tumlet med gennem flere år ligesom faldet på plads.

Flytbare siddepladser

Vi skal have siddepladser lige der, hvor de der kommer til vores kirkegårde, har brug for at sidde. Og hvordan kan det så komme til at ske? For vi ved jo ikke hvad og hvor deres behov for at sidde er. Det kan det selvfølgelig ved at vi giver mulighed for at siddepladserne kan flyttes lige derhen hvor der er brug for dem. Altså flytbare siddepladser.

Vi har fine Ribebænke på vores kirkegårde. De er ligeså tunge som københavnerbænke. Altså ikke flytbare. Jo hvis vi bruger vores minilæsser, men for menneskehænder, lader de sig ikke flytte.

Bænkene på Ribe Kirkegård er ikke ens, men man sidder fint alligevel.

Vi savnede i det hele taget bænke på vores kirkegårde, for hvis det skulle være muligt at gøre ophold i nærheden af gravstederne, måtte der mindst være en bæk i hver afdeling. Og hvor skulle den så stå, for at imødekomme vores gæster? Det ville samtidig blive en stor udgift, hvis vi skulle købe disse mange fine Ribebænke.

Derfor begyndte vi at købe lette (og ikke kostbare) flytbare bænke. Forskellige af udtryk, men alle sammen flytbare. Hver gang vi købte bænke, satte vi dem tilfældige steder inde i områderne. Vi begyndte at fortælle lystigt til alle der kommer på besøg, at de var velkomne til at flytte en bæk hen hvor de havde brug for at sidde. Vi satte dem på græsset, så der er ingen særlige bænkepladser.

Ønsker om mulighed for ophold

Jeg mødte en gravstedsejer på kirkegården, som havde et ønske om at den dag, hun kunne have fejret guldbrillup med sin afdøde mand, gerne ville sidde ved gravstedet sammen med familie og venner og drikke et glas. Hun spurgte om vi havde et bordbænkesæt, de kunne benytte denne dag. Hun havde hørt at der kunne flyttes bænke, men det var det med et bord, om det også kunne lade sig gøre? Og selvfølgelig kunne det da lade sig gøre. Vi havde faktisk ikke bordbænkesæt inde på kirkegården på det tidspunkt, men det har vi nu.

Let, sikkert og ikke for dyrt

Jeg har længe tænkt at vi skulle have siddepladser, som

en person kunne flytte rundt med, for selvom vi har indkøbt lette bænke, så er det ikke let at flytte en bæk alene. En ide er, at det gerne må være klapstole, der f.eks. kunne hænge på et stativ, der hvor vi har vandkander og som let kan tages under armen og medbringes til lige netop til det sted, hvor der er brug for at sidde. Klapstolene skal, samtidig med at være lette, også være så sikre at de kan bære, uden fx at synke i ned i en blød græsplæne. Stolene skal også være til en pris der er til at komme i nærheden af, sådan at det, i det tilfælde en klapstol bliver væk, nemt kan lade sig gøre at anskaffe en ny.

Indtil vi har løst ideen med klapstole, har vi fundet stole der kan bruges til formålet. Smukke enkle, lette, holdbare og billige stole, hvorpå vi blot har skrevet: FLYT MIG HEN HVOR SOLEN SKINNER. Og måske er det disse stole vi går med. Det må tiden vise.

”Vi vil så gerne have at du bliver 5 minutter længere”

Vi tilbyder gerne at flytte flere bænke sammen omkring et gravsted, hvis nogle ønsker at sidde flere sammen, fx efter en urnenedsættelse. Her vil der være mulighed for et længere samvær. Nogen har en øl med, nogen en kop kaffe.

En siddeplads behøver ikke at være en bæk eller en stol. Det kan bare være en sten, eller noget helt andet. Det kan være vores fortællegynger, ja selv på vores bro som fører over åen har vi tænkt siddepladser ind. De er

De lette og flytbare stole på Ribe Kirkegård er forsynet med teksten 'Flyt mig hen hvor solen skinner' og har ikke nogen fast plads.

På den næsten ny-indviede bro over åen er siddepladser også tænkt ind – og de bliver brugt.

selvfølgelig stationære siddepladser.

En skøn kombination af stationære siddepladser blandet med flytbare siddepladser, så der er til enhver siddesituation, tænker vi er godt. Nogle af de mere stationære vender vi sommetider en anden vej, så man oplever en ny indsigt eller udsigt.

Vi tror på de tilbagemeldinger vi får fra besøgende, at vi med vores 'flytbare siddepladser' koncept, har fat i noget som gør at mennesker har lettere ved at tage ophold: At de får lyst til blive fem minutter længere, at der er tid til mindes, at opleve nærhed, eller blot at få sig en snak med en medsidder. Kirkegården er et sted man ikke blot går igennem. ■

MODERNE KIRKEGÅRDSDRIFT KRÆVER DET STORE OVERBLIK

Lars Thorsen, llthorsen@gmail.com
Fagbladet Grønt Miljø og fagudstillingen Have & Landskab

"Biodiversitet er i høj kurs - både blandt borgerne og de ansatte på kirkegårdene. Det gælder bl.a. i Glostrup Sogn, hvor man både har eksperimenteret med udsåning af eng- og skovblandinger og en lavere klippefrekvens, som her ved Østervangkirken. Flere dele af fagudstillingen Have & Landskab '21 vil fokusere på netop biodiversitet. Foto: Jesper Søbjerg Larsen.

"Vi tager afsted hele arbejdspladsen," siger kirkegårdsleder Brian Helt fra landets største kirkegård, Vestre Kirkegård, om den store fagudstilling Have & Landskab. Samme toner lyder fra både FDK og FAKK, og det er der mange grunde til.

Der er nok at holde styr på, når de 30.000 løvfældende træer på landets største kirkegård begynder at tabe bla-

dene, understreger kirkegårdsleder på Vestre Kirkegård i København, Brian Helt.

"Om efteråret ændrer vi hele måden vi arbejder på. Når bladene falder, må vi flytte os med opgaven og kan ikke bare køre granlægning, græsslåning og rivning af gravsteder fra en ende af. Derfor er arbejdstilrettelæggelse en vigtig del af jobbet, naturligvis sammen med maskinløs-

Mange af kirkegårdsledere og ansatte besøger fagudstillinger for at se de nyeste maskinløsninger og effektivisere arbejdsgangene. Eksempelvis robotteknologi men også løsninger til at samle blade og slå græs i én arbejdsgang. Fællesskab, viden om f.eks. biodiversitet, samt produkter på plante-, inventar- og belægningsområdet lokker dog også. Foto: Jesper Søbjerg Larsen

ningen. Tidligere håndrev vi græsplænen og havde enkelte løvpustere, og det kræver jo nogle flere folk, når man skal klare arbejdet manuelt," pointerer Brian Helt. Netop muligheden for både at forbedre effektiviteten og især arbejdsmiljøet med ét slag, er en af grundene til, at han er stor fortaler for, at kirkegårdsansatte deltager på Skandinavians største fagudstilling for den grønne branche, Have & Landskab i Slagelse.

"Vi tager derned hele arbejdspladsen, hvilket er cirka 45 personer. Det er voldsomt mange mandetimer, men Have & Landskab er også det eneste virkeligt faglige set-up, hvor du kan se alt indenfor det grå og det grønne, og både maskiner, teknisløsninger og hele udviklingsperspektivet. Desuden rykker alt mod batteriværktøj og el-maskiner,

og der er masser at se på, også når det gælder pesticidfri ukrudtsbekæmpelse," understreger Brian Helt.

Fællesskab og biodiversitet

Hos bestyrelsesmedlem i Foreningen af Danske Kirkegårdsledere (FDK), Jesper Søbjerg Larsen, der til dagligt er kirkegårdsleder ved Glostrup begravelsesvæsen, er det ikke bare det fuldstændige overblik over mulighederne, der lokker.

"En af grundene til at vi kommer på Have & Landskab – for dét gør vi – er selvfølgelig at se, hvor udviklingen går hen på, når det gælder de store linjer og de konkrete nyheder indenfor maskiner, belægnings, planter og inventar som bænke, affaldsstativer og sortering. Men en anden

Normalt betyder løvsugning at der skal løftes tunge sække med våde blade. Det er slut med STAMAs nye, elbaserede løvsugere, fx Sugeenhed ELS-B 48V - her monteret på en Multi EL truck. I det hele taget sker der en enorm udvikling på el-området i disse år. Foto: GMR maskiner a/s

grund er, at det styrker fællesskabet, og det er i mine øjne lige så vigtigt. At skabe en fælles, faglig oplevelse tæller meget højt, og når man som ansat får mulighed for at være med i indkøbsbeslutningen og får lov til at danne sig sin egen mening og give den tilkænde, er følelsen bare så meget desto bedre, når eksempelvis den nye maskine står klar til brug hjemme på kirkegården,” forklarer Jesper Søbjerg Larsen.

Til næste Have & Landskab vil han og hans folk holde øjnene særligt åbne, når det gælder biodiversitet. Det emne oplever han nemlig optager både ansatte og borgere. ”Vi kommer til at arbejde med bistader og noget for fuglene. Og her skal man tænke sig om, for det nytter ikke at

sætte fuglekasser op, hvis der ikke er noget, de kan leve af. Så vi har taget fat på biodiversiteten og har plantet blomstereng og skoveng. Derudover har vi kirkegårdsfolk jo altid meget græs at tage os af. Men her skal man spørge sig selv, om det virkelig er nødvendigt at slå det 21 gange om året? Måske kan man nøjes med én eller to gange. Det er bedre for økonomien og biodiversiteten og ændrer bare udtryk. Her frygter mange negative kommentarer fra brugerne, men jeg må sige, at de ikke har stået i kø for at brokke sig hos os,” lyder det fra Jesper Søbjerg Larsen.

Stauder og samarbejde

Ny planteinspiration er en af de ting, som også trækker næstformand i Forbundet Af Kirke- og Kirkegårdsansatte

(FAKK), John Lykkedal, der til dagligt er graver ved Gislev Kirke.

”Jeg er personligt meget inspireret af Nyborg Kirkegård, som har lavet nogle meget interessante ting med brugen af stauder og stålkanter og hele idéen med at have blomster i stedet for græs på de mange mindre striber rundt omkring på kirkegården. Så vi tager bl.a. på fagudstilling for at finde velegnede stauder. Det dur ikke, hvis vi skal rende og binde op og bruge lang tid på vedligehold. Vi skal bruge stauder, der har gode bunddækkeevner, blomstrer flere gange eller har en lang blomstringsperiode,” fortæller John Lykkedal.

Blandt de mindre, menighedsrådsdrevne kirkegårde kan der desuden være store fordele ved at gå sammen om større maskinindkøb, og det sker i vid udstrækning i forvejen, fortæller han.

”Det giver mest mening med de dyre ting, som alligevel står det meste af året i redskabsskuret, fx materiel til at løfte tunge sten, gravemateriel og lignende. Man skal bare sørge for at få lavet en ordentlig samarbejdsaftale, så der er enighed om, hvad man gør, når maskinen for eksempel skal repareres. Og det er jo, når man er gode venner, at man skal få lavet aftalerne og en fordelingsnøgle over brugsretten,” siger John Lykkedal og anbefaler alle, der står overfor en større investering i grej til kirkegården at besøge Have & Landskab for at få et reelt overblik over de mange muligheder og rent faktisk prøve tingene og tage dialogen med leverandørerne.

Batteridrevne løvsugere

En af de leverandører, som står klar til at tage dialogen, er Havdrup Maskinforretning A/S. Her har salgskonsulent Leif Malm specifikt fokus på kirkegårde, og han understreger, at selvom de færreste kirkegårde ligesom Vestre Kirkegård har 30.000 løvfældende træer at forholde sig til, daler efterårets nedfaldsblade stadig ned over de mindre, menighedsrådsdrevne kirkegårde og fjører sig til de almindelige driftsopgaver. Derfor er det vigtigt med den rigtige maskinløsning, fortæller han.

”I mange år har man kørt med løvsugere, hvor du har en motor til at drive sugeenheden, og så får du en pose med våde blade, som vejer alt for mange kilo. Men nu har STAMA udviklet nogle batteridrevne løvsugere, hvor du suger bladene direkte op på et lad, som du kan tippe af fra førerposition. Samtidig er støjniveauet utroligt lavt, så du kan føre en samtale, mens du suger. Det kan man ikke med benzinmotorer. Denne udvikling vil give et kæmpe

løft, og det har jeg store forventninger til,” siger Leif Malm, der også leverer kirkegårdstrucks og alt indenfor plæneklippere, hækklippere, traktorer og minilæssere, der med diverse redskaber kan bruges til alt, fra at trække buske op, over at bore urnehuller og til snerydning. Ud over selve maskinudviklingen har Leif Malm også observeret en tendens hos den nye generation af kirkegårdsledere til lægge mere og mere vægt på ergonomi og miljø. ”Jeg synes, at der er en ændring i gang ude på kirkegården. Hvor jeg tidligere havde en oplevelse af, at de ansattes sikkerhed nogle gange risikerede at blive sat over styr på grund af tunge og farlige løft og farlige aftipninger, fordi man overlæssede maskinerne, ser det markant anderledes ud derude nu, og den udvikling tror jeg vil fortsætte,” fortæller Leif Malm.

Stor transformation i gang

Netop ergonomi, miljø og støj er de tre områder, hvor udviklingen går allerhurtigst på maskinområdet i disse år, fortæller formand for Maskinleverandørernes sektion Vej, Park & Anlæg, Niels Kirkegaard, der desuden er foreningens bestyrelsesmedlem i Have & Landskab og selv direktør i GMR maskiner.

”Der er en stor transformationsproces i gang, som faktisk har været i gang i mange år. Den går i særlig grad på ergonomi og at få købt hjælpedstyr ind, som letter dagligdagen for alle dem, som vedligeholder vores kirkegårde. Tidligere har det ellers været noget med trillebør og lange dage med lange arme, men man har virkelig fået øjnene op for de mange maskinløsninger, der kan lette arbejdsangene ude på kirkegården,” siger Niels Kirkegaard. Han mener heller ikke, at det er muligt at tale om kirkegårdsdrift uden at nævne den massive udvikling væk fra forbrændingsmotorerne og til de eldrevne alternativer. ”Der er ingen tvivl om, at de nye batteridrevne værktøjer og maskiner er relevante på kirkegårdsområdet på grund af de væsentlige fremskridt på alle tre fokusområder: Støj, ergonomi og miljø. Desuden har flere af elværktøjerne jo efterhånden mere kraft end de klassiske udgaver. Og jeg vil sige, at hvis man venter to år med at gå på udstilling for at orientere sig bredt, så vil der med garanti været sket teknologiske landvindinger og være nyheder, som kan betyde en markant forbedring i hverdagen,” understreger Niels Kirkegaard.

Fagudstillingen Have & Landskab bliver afholdt næste gang den 25. til 27. august 2021 på arealerne ved ZBC, Jernbjerggaard i Slagelse. Læs mere på www.haveoglandskab.dk ■

BROAGER KIRKE OG MINDELUNDEN

Af Lene Halkjær Jensen,
redaktion@danskekirkegaarde.dk

Kirkegården ligger højt og er indrammet af høje stensætninger, stendiger og stynede træer.

I det smukke og kuperede landskab mellem Sønderborg og Graasten, ligger en spændende landsbykirkegård, der absolut er et besøg værd.

Efter endt besøg i den nyrestaurerede køkkenhave ved Graasten Slot, i forbindelse med årsmødet 2020, blev GPS'en slået fra - og kursen sat efter vandet og den smukke natur. Det varede dog ikke længe, før blikket faldt på et spøjst kirketårn med to spir, højt beliggende i landskabet. Det viste sig at være Broager Kirke. Den ualmindeligt velplejede kirkegård ligger på en bakketop, hvor der er flotte

kig ud over landskabet. Der er dog flere ting, der hurtigt afleder opmærksomheden fra den smukke udsigt.

Danmarks største fritstående klokkehus

Noget af det første, der fanger blikket, er en høj træbygning, der straks leder tanken hen på middelalderbørge og tilfangetagne jomfruer i nød. Bygningsværket har dog intet med nødstedte jomfruer at gøre; det er et klokkehus – og med et grundareal på 7 x 7 meter, er det landets største fritstående klokkehus. Klokkehuset blev opført i 1650, da kirketårnet ikke var stærkt nok til at bære kirkens tre klok-

Broager Kirke er markant i landskabet med sine to spir og den høje beliggenhed.

Klokkehuset fra 1650 er Danmarks største, fritstående klokkehus.

ker. Kirketårnet er siden blevet forstærket, og klokkerne blev flyttet tilbage i kirketårnet i 1904. I dag bruges klokkehuset som kapel.

Danmarks eneste landsbykirke med 2 spir

Det brede tårn, hvor kirkens tre klokker nu er på plads igen, er forsynet med 2 spir. Et gammelt sagn fortæller om to søstre, der var siamesiske tvillinger. De boede i et slot på Smøl Vold. Efter den ene tvillinges søsters død, turde man ikke skille dem ad, og den anden døde få dage senere. Inden sin død, havde den længstlevende søster

bestemt, at slottet skulle sælges og pengene skulle bruges til opførelse af en kirke. Til minde om søstrene blev tårnet forsynet med to spir. Fakta er dog, at kirken er opført i den sidste halvdel af 1100-tallet. Tårnet er opført omkring år 1300 og spirene omkring år 1400.

Kirkens to spir blev benyttet i slaget ved Dybbøl i 1864: En udkigspost blev posteret på en gangbro mellem spirene, hvorfra han kunne videresende meddelelser til den preussiske hær, om hvorvidt deres kanonild ramte plet i den danske stilling ved Dybbøl Banke.

De 165 gravsten omkring højen er grupperet efter de afdødes hjemsted, i hver af de 9 små kommuner på Broagerland.

Genforeningsklokker

Også kirkens klokker har en særlig historie: To af kirkens tre klokker er de såkaldte genforeningsklokker. Under den 1. Verdenskrig, hvor Sønderjylland var under tysk herredømme, måtte også kirkerne bidrage til krigen: Kirkeklokker blev nedtaget og omstøbt til kanoner. Efter genforeningen skænkede 'Nationalfondet af 1918 til Anskaffelse af Kirkeklokker til Sønderjylland' og 'Den sønderjyske Fond' 44 kirkeklokker til de sønderjyske kirker, der måtte afgive deres kirkeklokker til krigsformål. Klokkerne blev

støbt i De Smithske Støberier i Aalborg 1921-22.

Mindelund

Fra kirkegården ser man bl.a. ud over et stort græsareal med en markant høj, omkranset af 2 rækker af sten. Det er en mindelund over de soldater fra Broagerland, der faldt i den 1. Verdenskrig. På toppen af højen er rejst en sten med flg. indskrift "Sten sat over Broager Land Sønner til Minde faldne i Krigen 1914-18". På et skilt ved højen kan læses flg. tekst:

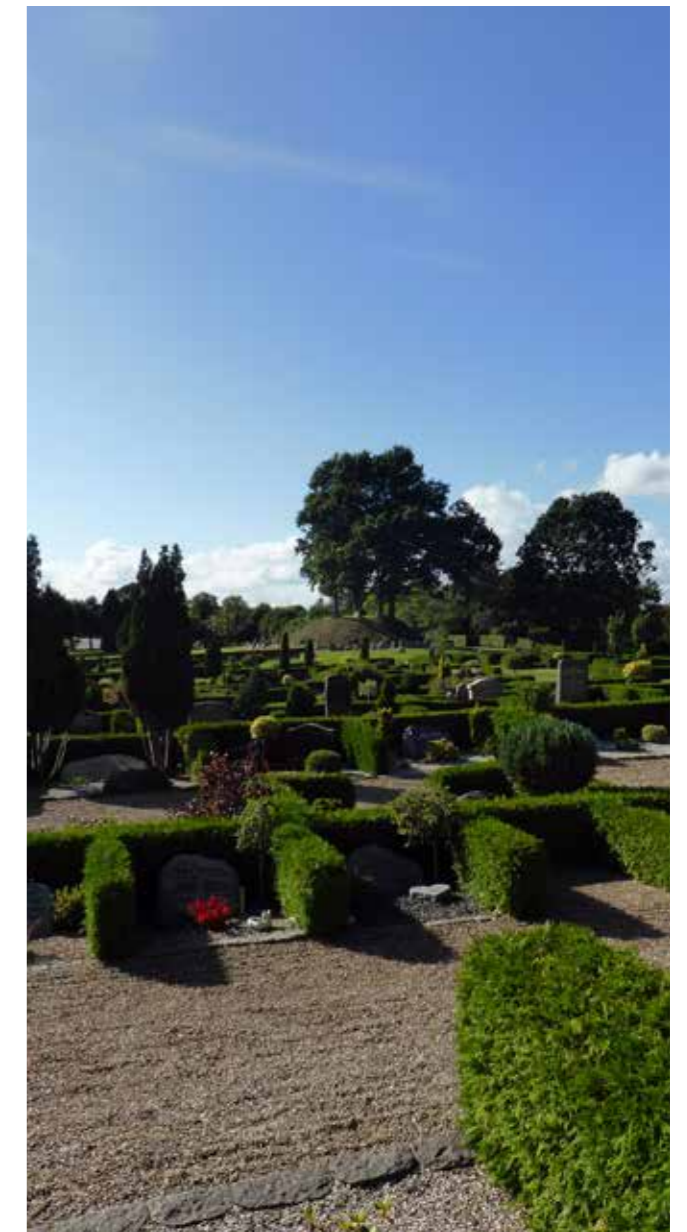

Mindelunden er anlagt til minde om Broagerlands faldne soldater i den 1. Verdenskrig.

Mindehøjen

I Første Verdenskrig 1914 – 1918 var Sønderjylland under tysk styre, og ved krigens udbrud blev alle mænd mellem 18 og 45 indkaldt. Fra Broagerland faldt 190 soldater, der ligger begravet på krigens mange fronter. De er mindet ved denne høj, der blev anlagt i 1922 efter udkast fra Johan Th. Skovgaard.

Højen er omkranset 165 stene, én for hver familie. Brødre står anført på samme sten, fædre og sønner ligeledes.

På selve kirkegården er der registreret 68 bevaringsværdige gravminde. Fra krigen i 1864 er her begravet 73 danske og 200 tyske soldater.

Korsene på stenene er udformet lidt forskelligt for variationens skyld. På toppen var der oprindeligt plantet 9 egetræer, et for hver af de små kommuner på Broagerland. Mindehøjen blev skabt med midler fra en indsamling, hvortil alle husstande bidrog. Ungdomsforeningen hjalp med at finde passende sten fra kysten omkring Broagerland. ■

TOM MØLLER PLESNER

Af Tom Møller Plesner, kirkegaard@aarskirke.dk
Kirkegårdsleder, Aars kirkegård

Jeg har siden juni måned 2014 været kirkegårdsleder ved Aars kirkegård i Vesthimmerlands provsti.

En spændende stilling, hvor jeg overtog en flot og velholdt kirkegård i Aars by, samt en forholdsvis nyanlagt annekskirkegård. Det er et arbejde, hvor jeg kan være med til at udvikle fremtidens kirkegård i Aars by, da de fire større gamle afdelinger omkring kirken står til en omlægning, for at imødekomme nutidens forventninger til et gravsted.

Min baggrund

Efter folkeskolen begyndte jeg i lære som anlægsgartner. Jeg var elev ved Randers kommune, hvor jeg kom vidt omkring. Jeg var både med brolægge, rundt i parker ved forskellige vedligeholdelses opgaver, i væksthuse, og en vinter i den kommunale skov blev det også til.

Efter min afgangsprøve fra Beder gartnerskole i 1989 aftjente jeg min værnepligt ved Livgarden. Efter et år der, endte jeg i det sønderjyske, hvor jeg blev i det kommunale og fik job som gartner ved Sønderborg kommune. Efter et par år, flyttede jeg til Århus området og fik job som gartner ved Aarhus kommune, hvor jeg fungerede som holdleder for et team, der kørte rundt i den nordlige del af kommunen.

Efter 6 år ved Aarhus kommune havde jeg lyst til, at prøve noget andet. Jeg så en stillingsannonce, hvor Viby kirke søgte en gartner og det blev min vej ind i kirkegårdsdrift.

Kirkegårdsleder i Vinderup

7 år blev det til på Viby kirkegård, hvor jeg fik lært en masse om kirkegårdsdrift, under Trines vinger: Både det

”Jeg er glad for mit arbejde som kirkegårdsleder ved Aars kirke. Det er et job, hvor jeg er med til at udvikle kirkegården og sætte nye mål for fremtiden”

Grandækningen laves på slisker og plade, samt lidt på gammel-dags maner.

Aars kirkegård er på 3 ha. og ligger midt i byen. Kirken og den ældste del af kirkegården er fra ca. 1250. Kirkegården har 9 ansatte, hvoraf de 3 er i fleksjob.

praktiske og det administrative, da jeg afløste Trine på kontoret. Jeg fik lyst til, at stå på egne ben. Så jeg søgte den ledige stilling som kirkegårdsleder ved Vinderup kirke i Holstebro provsti. Det var et stort spring til det vestjyske, men også en ny og spændende hverdag, der ventede der.

Vinderup kirke er bygget i 1906 og opstået efter et behov for egen kirke i den voksende stationsby. Derfor er kirkegården heller ikke ældre; før brugte man den nært liggende Sahl kirke, som også frem til 2010 var hovedsognet. Kirkegården er delt i 2 af en vej: Den gamle kirkegård som ligger umiddelbart bag kirken, og den ”nye” kirkegård, som ligger på den anden side af vejen, blev indviet i 1960. Den gamle del bestod, da jeg var der, af traditionelle kistegravsteder. På den ”nye” var der - udover kistepladser - også urnegravsteder, samt urne- og kistegravsteder i græs med plade.

Det var en god start som kirkegårdsleder og jeg var meget glad for jobbet. Men efter 10 år følte jeg, at jeg godt kunne bruge nogle flere udfordringer. Jeg søgte derfor den ledige

stilling som kirkegårdsleder i Aars og fik den. Det var med vemod, jeg sagde farvel til Vinderup, men også med glæde over, at skulle starte i en spændende stilling ved Aars kirke.

Aars kirke

Aars kirkegård er en helt anden kirkegård, end hvad jeg kom fra. Den ligger med sine 3 ha. smukt midt i Aars by, med den gamle middelalder kirke fra ca. år 1250 omkranset af den gamle del af kirkegården, som også er taget i brug deromkring.

De 4 gamle afdelinger omkring kirken består hovedsageligt af traditionelle kistegravsteder omkranset af thujahække. Frem til 1985 blev der kun anlagt traditionelle gravsteder, men efterhånden blev efterspørgslen stor på gravsteder i græs, både til urner og kistebegravelser, derfor har de seneste udvidelser af kirkegården været til plænegrave. Som på andre kirkegårde i Danmark, er der ikke længere brug for de mange traditionelle kistegrave, derfor har der også været lukket for at udtage nye gravsteder i de 4 gamle afdelinger omkring kirken, med henblik på at få

I alt bruges der ca. 4.000 kg normannsgren, 1.500 kg nobilis og 1.800 kg bjergfyr til grandækningen.

omlagt dem til en mere tidssvarende begravelsesform. Vi har i samarbejde med WAD arkitekter, fået lavet en god løsning som indeholder flere plænebegravelser og skovkirkegård, men der vil også blive bevaret lidt af den gamle kirkegård. Jeg kan desværre ikke vise tegninger eller andet, da vi ikke har fået det godkendt i provstiet endnu. Det har været en spændende proces, at være med til at tegne fremtidens kirkegård; der er mange elementer der skal spille sammen såsom brugerønsker, driftsøkonomi samt respekten for kirkegårdens alder. Jeg synes vi er kommet godt i mål, selvom der kan gå en del år, inden vi kan komme i gang for alvor.

Udover kirkegården i Aars by har vi også en annekskirkegård: Den er på 3 ha og blev indviet i 2012. Den ligger lige i udkanten af Aars, ca. 1 kilometer fra Aars kirke. Kirkegården er hovedsageligt udlagt med græsgravsteder i gravgårde, som er omgivet af bøgehæk med søjle eg. Der er i første omgang kun lavet 3 gravgårde, det er så planen, at lave flere efter behov.

Jeg er glad for mit arbejde som kirkegårdsleder ved Aars kirke. Det er et job, hvor jeg er med til at udvikle kirkegården og sætte nye mål for fremtiden og det, sammen med alle de daglige gøremål i forhold til drift og personale, gør det til en spændende arbejdsplads som jeg trives godt i. ■

Tlf: 21 73 29 90 - 55 45 92 66
Henneckestauder@c.dk

HENNECKE Stauder
Et stort sortiment af stauder

Tidsskriftet KIRKEGÅRDEN

Tidsskriftet KIRKEGÅRDEN er et fagblad for de danske kirkegårde og krematorier. Tidsskriftet henvender sig til alle, der har tilknytning til kirkegårde og her kan man finde inspiration, nyheder og nyttig viden.

Tidsskriftet udkommer 6 gange pr. år og sendes til mere end 900 kirkegårdsfolk landet over.

Et abonnement koster 350,- kr. pr. år

(400,- kr. hvis bladet skal sendes til adresser i udlandet)

Redaktion sætter stor pris på faglige indlæg fra både ind- og udland, ligesom udenlandske firmaer er velkomne til at købe annonce plads i bladet.

For yderligere oplysninger eller bestilling af abonnement:
Se hjemmesiden:
danskekirkegaarde.dk/tidsskrift

Professionel rod- stød- og stubfræsning siden 1981

Hækfræsning

er et af vore mest efterspurgte fræseprodukter når man skånsomt og effektivt vil fjerne rødderne fra et vildvokset buskads eller en gammel hæk.

Hasselholm AB – Gamla Hemsjövägen 2 – SE-441 96 Alingsås
Tel. +46 (0)322-502 90 Fax +46 (0)322-551 80 -
www.hasselholm.se - info@hasselholm.se
Vort gratisnummer: 80 88 12 16

Ole Rømers Vej 1 B-C • 9870 Sindal • www.norcar.com • tlf. 9621 9020

755xc - a6020 - a6026 - a6226 - a7236 - a7545

MINILÆSSERE

Stabilitet

Service venlig

Ergonomisk

Knækstyret maskine med ekstrem snæver vende radius, konstrueret med henblik på god ergonomi og med førerens sikkerhed i højsæde, og nem betjening. Vores maskiner overholder alle gængse stillede sikkerheds krav, og mere til.

Norcar har 50 års erfaring i produktion af maskiner og anvender kun de bedste komponenter. Norcar kan tilbyde et stort redskabs program.

KONTAKT OS FOR EN UFORPLIGTENDE DEMO HOS JER.

KORT NYT

1

Kirkegårdenes dag

Den tredje weekend i september fejrede den tyske kirkegårdskultur, at de er blevet optaget med den ny Unesco titel 'Imatrinelles Kulturerbe Friedhofskultur in Deutschland'. Arrangementerne blev understøttet af Foreningen af tyske kirkegårdsgartnere.

På mere end 100 kirkegårde i hele Tyskland er der opsat skilte, der informerer om anerkendelsen som en vigtig del af den tyske kulturarv. Der er planlagt pressemøder på de deltagende kirkegårde kl. 11.00 om fredagen, hvor der også vil være afsat tid til at fotografere kirkegårdene og derigennem dokumentere kulturarven.

Arrangementet var egentlig planlagt til at skulle foregå i marts måned, men det satte coronaen en stopper for. I stedet blev det planlagt til at blive afholdt i september måned, på samme tidspunkt som der siden 2001 har været afholdt 'Kirkegårdenes dag'. På 'Kirkegårdenes dag', der afholdes under begrebet at det er naturligt at mindes, er der blevet holdt en lang række arrangementer på de enkelte kirkegårde. Det er f.eks. rundvisninger og lysvandring, hvor specielt lysvandringerne er et hit blandt børnene.

Kilde: Friedhofskultur, 9-2020

3

Ny styreleder i Norsk forening for gravplasskultur

På årsmødet d. 8. - 10. september, blev Johannes Sørhaug valgt som ny leder i den norske forening for gravplasskultur. Han afløser Per Øivind Skrede. Johannes Sørhaug er til daglig kirkechef i Porsgrunn.

Kilde: www.gravplasskultur.no

2

Bedste indhegning af en kirkegård

I forbindelse med Norsk forening for gravplasskulturs årsmøde, blev der afholdt konkurrence om den bedste indhegning af en kirkegård. Vinderen blev Enebakk kirkegård, der ligger ca. 40 km. sydøst for Oslo. Både kirkegårdens ældste og nyere afdelinger er omkranset af en hæk af rødgran, Picea abies. Hækken er i alt 610 meter lang og den ældste del af den menes at stamme fra ca. 1920.

Konkurrencens jury er bestyrelsen for den norske forening for gravplasskultur og præmien er et diplom og 10.000 NOK. Valget faldt på Enebakk kirkegård, dels på grund

af, at hækken er utrolig velplejet og danner en samlende ramme omkring kirkegården, men også fordi der lokalt er tradition for brug af rødgran til hæk. En anden lokal tradition er brug af smedjærn. De lokale smede har selvfølgelig skolet heste og fremstillet og repareret værktøj m.m. Men der har også været tid til at fremstille smedjærnslåger, kors og andet kunsthåndværk. De 2 åbninger i hækken omkring Enebakk kirkegård er forsynet med smedjærnslåger, som altså også har baggrund i en lokal tradition.

Kilde: www.gravplasskultur.no

4

Forskellige kulturer – forskellige traditioner ved dødsfald

I hæftet 'Olika kulturers traditioner och ceremonier vid begravningar' kan man læse lidt om de fleste af de trosretninger, der findes i Sverige i dag. Der er en kort beskrivelse af forskellige trosretninger og en kort oversigt over de mest almindelige traditioner og ceremonier i forbindelse med en begravelseshandling. Hæftet er udgivet af Sveriges begravningsbyråers förbund og kan ses på <https://skkf.se/wp-content/uploads/2020/10/Olika-kulturella-begravnings seder-1.pdf>

Kilde: www.skkf.se

5

Overskud fra genbrug af metal

I Sverige blev det i 2016 bestemt, at de metalrester, der er tilbage efter en kremering skal udvindes til genbrug og at overskuddet herfra skal gå til Almänna Arvsfonden. Siden da, er der indbetalt 254.106.096 SEK til fonden.

Almänna Arvsfonden blev oprettet i 1928, da den svenske Rigsdag besluttede, at kusiner og andre fjerne slægtninge ikke længere var arveberettigede, samt at arven efter personer uden livsarvinger og testamente, ikke længere skulle tilfalde den svenske stat.

Pegene skulle i stedet gå til Almänna Arvsfonden, som skulle administrere pengene og fordele dem til almennyttige formål; i starten til gavn for børn og unge. Siden er formålet blevet udvidet til også at omfatte andre grupper som fx mennesker med funktionsbesvær. Fondens var den eneste af sin art i verden, da den blev oprettet i 1928 – og det er den stadig, den dag i dag.

Kilde: www.skkf.se

Transportere el – benzin – diesel
250 – 1200 kg lasteevne

Vacuumsuger flere modeller

NICODAN

Nicodan Teknik Aps Lysemosen 25, DK – 8600 Silkeborg
Tlf 8757 2055 www.nicodan.dk info@nicodan.dk

Vi er dem med
det
brede sortiment

Vi ønsker alle en god Jul samt et godt Nytår.
Vi ser frem til at mødes igen i det nye år.

Vejenbrød Planteskole A/S

Vejenbrødvej 25 - 2980 Kokkedal - Tlf. 48 28 01 77
www.vp-as.dk - salg@vp-as.dk

Wad
LANDSKABSARKITEKTER A/S

Udviklingsplaner | Naturkirkegårde
Omlægninger | Tilgængelighed og meget, meget mere...

Engeltoften 3, st. 15
DK 8260 Viby J
Telefon 86 52 17 77
www.wadlandskab.dk
martina@wadlandskab.dk

NY BOG! Bestil dit eksemplar på hjemmesiden.

1026R
Kompaktraktor
Uanede muligheder
af redskaber, fra kost
til klipperskjolde

JOHN DEERE

STAMA
Sugehed Model ELS-B 48V
Støjsvag, elektrisk sugehed

NESBO
Nesbo HOT20
Til effektiv bekæmpelse af
ukrudt på en miljørigtig måde.
- kun med varmt vand

Gas brænder
der er en serie af særdeles
robuste og effektive maskiner
til termisk bekæmpelse af
ukrudt.

Leif på tlf. 20 54 69 66
lm@havdrup-maskinforretning.dk

Børge på tlf. 51 29 41 69
bg@havdrup-maskinforretning.dk

A/S HAVDRUP
MASKINFORRETNING

Salbjergvej 4 - 4622 Havdrup - Tlf. 46 18 55 44

Se mere på www.havdrup-maskinforretning.dk

Vi tager forbehold for eventuelle trykfejl

KALENDEREN

23. marts 2021

Kirkegårdskonferencen 2021 – Live stream

Corona-situationen gør at kirkegårdskonferencen 2021 ikke kan afholdes som normalt. I stedet kan du deltage via PC'en hjemmefra, når kirkegårdskonferencen live streames fra Hotel Nyborg Strand. Programmet kan ses og tilmelding kan ske på www.ign.ku/kirkegaarde fra d. 15. januar 2021.

12. maj 2021

Bæredygtighed på arbejdspladsen

Herlufsholm kirkegård i Næstved afholder en grøn tema-dag, hvor økologi og bæredygtighed er i fokus. Dagen er målrettet kirke, kirkegårde og andre virksomheder inden for det grønne.

17. - 18. maj 2021

Årsmøde i Foreningen for Kirkegårdskultur

Foreningen for Kirkegårdskultur afholder årsmøde og 100-års jubilæum (med et års forsinkelse) i Svendborg. Medlemmerne får invitation tilsendt - årsmødet annonceres også på hjemmesiden www.kirkegaardskultur.dk.

25. - 27. august 2021

Have & Landskab

Den grønne fag-udstilling Have & Landskab afholdes på arealerne ved ZBC, Jernbjerggaard i Slagelse. Læs mere på www.haveoglandskab.dk

6. - 8. september 2021

Årsmøde for FDK og DKL samt 100 års jubilæumsfest for FDK

FDK's jubilæumsfest er flyttet fra januar 2021 til september 2021, hvor der også afholdes det 'normale' årsmøde i samarbejde med DKL. Årsmødet og jubilæumsfesten finder sted på Hotel H. C. Andersen i Odense.

2. - 5. november 2021

DKL afholder krematoriekursus

DKL afholder krematoriekursus på Danhostel i Svendborg. Kurset henvender sig både til nye i branchen og dem, der har været ansat i et krematorium i mange år. Der er fokus på de tekniske, etiske og menneskelige udfordringer, gennem praktisk og teoretisk undervisning. Se mere på www.dkl.dk. Tilmelding til admin@dkl.dk

5. - 8. september 2021 – UDSAT TIL 2022

Studietur i forbindelse med Nordisk Kongres

I forbindelse med Nordisk Kongres i Tampere (Tammerfors) arrangerer FDK en to dages studietur til kirkegårde og krematorium i Helsinki og omegn. Pris inkl. flybillet til Helsinki, bus til Tampere og Nordisk Kongres er 14.000 kr.

8. - 10. september 2021 – UDSAT TIL 2022

Nordisk Kongres

I 2021 afholdes den Nordiske Kongres i Finlands tredje største by Tampere (Tammerfors). Kongressens tema er "Kirkegården som kulturarvsbærer og dens betydning for miljøet".

Kirkegårdskonferencen 2021

Deltag hjemmefra, når vi live streamer fra Nyborg Strand den 23. marts

- Coronasituationen betyder, at vi ikke kan samles som normalt. Vi gør en dyd af nødvendigheden og kommer i stedet til jer med viden og inspiration til arbejdet med kirkegården.
- Tirsdag den 23. marts 2021 kan du følge konferencen på pc hjemme fra din egen kirkegård. Gør det gerne i små grupper, sådan at I kan tage en snak om oplæggene undervejs.
- Program og tilmelding fra 15. januar 2021 på www.ign.ku.dk/kirkegaarde

KØBENHAVNS UNIVERSITET
INSTITUT FOR GEOVIDENSKAB OG NATURFORVALTNING

WEIDEMANN

designed for work

Danmarks mest populære minilæssere op til 11 tons

WEIDEMANN 1390 Next Generation:

- Stage V motor med større moment
- Formindsket støjniveau
- Kabine, fast tag eller foldbart klaptag
- Klassens mest komfortable og rummelige kabine
- Kan fås uden partikelfilter
- Op til 5% forbedring af fremdrift
- Elektronisk valg af køremodus: Eco, Auto eller Redskab

Masser af nye optioner

Stemas Maskinsalg A/S
8370 Hadsten • 86 43 49 00
4600 Køge • 57 61 46 67
6500 Vojens • 74 54 55 55
www.stemas.dk • stemas@stemas.dk

STEMAS

Maskinleverandør siden 1981

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Formand:

Jens Zorn Thorsen, Vejle Kirker og Kirkegårde
E-mail: jzt@vejle-kirkegaarde.dk
Tlf: 29 41 86 91

Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Springbakken 1, 9230 Svenstrup J.
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk
Tlf: 60 53 59 00

Se mere på www.danskekirkegaarde.dk

Fremsendelse af annoncer og artikler

Annoncer (reproklart materiale) skal helst afleveres som PDF-filer, for at undgå fejl i forbindelse med annoncens opsætning i bladet.

Billeder, der skal ledsage artikler, skal helst ikke lægges ind tekstdokumentet, men sendes separat i den originale opløsning. Det giver en bedre billedkvalitet i det trykte blad.

Danske Krematoriernes Landsforening

Sekretariat:

Viborgvej 10
7500 Holstebro
Tlf. 40 13 02 23
E-mail: admin@dkl.dk

Formand / Formand for teknisk udvalg:

Tom Olsen, Fælleskrematoriet i Ringsted
Tlf. 26 86 02 01
E-mail: tomo@km.dk

Næstformand:

Erik Bach, Aarhus Kirkegårde
Tlf.: 29 20 81 58
E-mail: eb@aarhus.dk

Kursusudvalg:

Erik Bach, Aarhus kirkegårde
Tlf. 89 40 27 60 – 29 20 81 58
E-mail eb@aarhus.dk

Tommy Christensen
Tlf. 20 41 61 86

E-mail: tcchristensen@outlook.dk

Se mere på www.dkl.dk

Tidsskriftet 'KIRKEGÅRDEN'

Udkommer 6 gange årligt i samarbejde mellem FDK – Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og DKL – Danske Krematoriernes Landsforening

Oplag: 1.150 stk.

Abonnement

Pris: 350,- kr. pr. år
(400,- kr. pr. år for abonnenter udenfor Danmark)
Bestilling eller ændring af abonnement sendes til kontor@danskekirkegaarde.dk

Udgivelser og deadlines i 2021

Nr. 1, februar 2021	15. januar 2021
Nr. 2, april 2021	20. marts 2021
Nr. 3, juni 2021	20. maj 2021
Nr. 4, august 2021	20. juli 2021
Nr. 5, oktober 2021	15. september 2021
Nr. 6, december 2021	15. november 2021

Bladet forventes at udkomme ca. en måned efter deadline.

Annoncepriser

1 side	kr. 3.700,-
1/2 side	kr. 2.700,-
1/4 side, stående	kr. 1.700,-
1/4 side, liggende	kr. 1.700,-
1/8 side	kr. 1.200,-
Visitkort	kr. 1.000,-
Ved 3 indrykninger pr. år gives 5 % rabat	
Ved 6 indrykninger pr. år gives 10 % rabat	
Priserne er eks. moms.	

Annoncesalg

Tommy Nilsson, Hvidovre Kirkegårde
Mail: tn@fkih.dk, tlf. 23 45 35 56

FRA REDAKTIONEN

Et meget atypisk og et på rigtig mange måder drøjt og udfordrende år med coronavirus - og et deraf totalt ramt samfund - lakker så småt mod enden. Lad os håbe, at denne virus er noget man kan få en indsprøjtning imod, når forårssolen igen vil skinne og lokke grønne, spæde spirer frem, både nede og oppe på de danske kirkegårde.

Ligesom med alternativer til problematiske arbejdsstillinger i forbindelse ved grandækning, hvor opfindsomheden har været nærmest grænseløs, og hvor den mest geniale ide temmelig sikkert ikke har set dagens lys endnu. Ligeså kreative har vi været i omstillingen af de daglige rutiner i vores bestræbelser for at mindske smittetrykket i forhold til coronavirus. Den danske folkekirke er meget respektfuld, som i så mange andre forhold, til sundhedsmyndighedernes anbefalinger, og uha dem er der rigtig mange af. Så i dag er det ikke helt nok at være en dygtig grøn arbejdsleder, der kan trylle ved lønforhandlingen, eller tilrettelægge udviklingen i det grønne rum. Nej man skal virkelig være en god strateg og tekniker for at dribble sig igennem og få alle raske ud på den anden side. Vær venlig at holde afstand, tak; har du sprittet hænder? Ikke kramme, ingen håndtryk, men måske et forsigtigt

spark - ja opfindsomheden er stor. Forskudte pauser, hvilket måske bevirker at man misser den gode historie, eller måske man også skal moderere sig i forhold til den hjemmebagte fødselsdagskage? Skal den indtages med eget "tatøj" og skal der tygges i albuen, uden eller med mundbind? Helt uoverskuelige konsekvenser som ikke var på tale for blot kort tid siden, hvor det mest handlede om at få det største stykke... *øv øv øv*. Flytte stole, samle bænke, sætte sammen, flytte fra, tælle, tælle... Desværre, der er ikke plads til morfar på første parket, han må op til orglet, kapelbetjenten sveder med sin nye kontrollørhat og i sit mundbind...

Men ro på, vi klarer det, vi har jo vores ergonomisk tilpassede grandækning at hygge os med, ude i den friske luft. Hva', begynder det at regne? Nu igen, hvem har lånt min beskærersaks osv. osv.

Den glade dejlige jul kommer også i år, pandemi eller ej, men hvem pokker har flyttet rundt med krybbspillet? Nøj vil i nu se, de tre vise mænd har fået "vesir" på.

Glædelig jul og godt nytår.

**Fornyelse med respekt
for tradition siden 1982**

 JESSING

- Se flere produkter på www.jessing.eu

